

VOINKO OPISKELLA UUDEN AMMATIN?	21
Oppisopimus, näyttötutkinto	21
KUINKA PALJON OPISKELU MAKSAA?	22
Opintotuen ehdot	22
VOIKO SUOMESSA OPISKELLA MUILLA KIELILLÄ?	22

4. LAPSET, PERHE JA VANHUKSET

AVIOLIITTO	24
LAPSEN SUKUNIMI	24
AVIOERO	24
Lapsen hoitaminen eron jälkeen	24
LAPSILISÄ, ÄITIYSRAHA JA ISYYNSRAHA	25
HOITOVAPAA	25
LAPSEN KASVATUS	25
LAPSEN PÄIVÄHOITO	25
Kuinka paljon päivähoito maksaa?	26
PERUSOPETUS	26
Suomalainen koulujärjestelmä	26
KANSAINVÄLISET KOULUT	26
KUINKA PALJON KOULU MAKSAA?	26
VÄKIVALTA PERHEESSÄ	26
VANHUKSET	27
ELÄKE	27

5. TERVEYS

LÄÄKÄRI	29
TYÖTERVEYSHUOLTO	29
MIELENTERVEYS	29
LAPSEN TERVEYS	29
SUUN TERVEYS	29
KUINKA PALJON LÄÄKÄRI MAKSAA?	29
RASKAUDEN AJAN TERVEYDENHOITO	30
VAUVAN HOITAMINEN	30
VAMMAISET	30
PÄIHDEONGELMAT	30
HÄTÄTILANTEET (SOS)	30

6. ARKI

AJOKORTTI	32
KAUPAT	32
Milloin kaupat ovat auki?	32
VIRASTOT	32
Milloin virastot ovat auki?	32
ALKOHOLI JA HUUMEET	33
Laki kieltää kaikki huumeet Suomessa	33
VAPAA-AIKA	33
Lapset, nuoret ja vapaa-aika	33
KANSALLISET JUHLAPÄIVÄT	34

7. SUOMI JA SUOMALAISET

MILLAINEN MAA SUOMI ON?	36
ILMASTO	36
MILLAISIA SUOMALAISET OVAT?	37
Kohteliaisuus	37
Tervehtiminen	37
LIIKENNE	37
LUONTO	38
ELÄIMET	38
SUOMALAINEN KOTI	38
SUOMALAINEN RUOKA	38
SUOMEN HISTORIAA	39
POLITIikka JA HALLINTO	39
HYVINVOINTIVALTIO	39
YHDENVERTAISUUS JA TASA-ARVO	39
ÄÄNESTYS JA ÄÄNIOIKEUS	39
SUOMEN KANSALAISSUUS	40
Kansalaisen oikeudet ja velvollisuudet	40
USKONTO SUOMESSA	40

8. SANASTO

42

TERVETULO SUOMEEN

ESIPUHE

Tervetuloa Suomeen!

Uuteen maahan muuttaminen merkitsee tutustumista uuteen kulttuuriin ja paikallisiin toimintatapoihin. Kädessäsi on opas, jonka tarkoituksena on auttaa sinua Suomeen asettumisen alkuvaiheessa. Oppaassa on tietoa muun muassa asumisesta ja työnteosta, viranomaisten yhteystietoja sekä perustietoa suomalaisesta kulttuurista ja yhteiskunnasta. Asettuminen uuteen asuinmaahan on sitä helpompaa, mitä enemmän tiedät yhteiskunnan pelisäännöistä.

Suomi on oikeusvaltio, jonka perustuslaissa kaikille Suomessa asuville, myös ulkomaalaisille, turvataan yhtäläiset perusoikeudet. Suomen perustuslain mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa syrjiä esimerkiksi sukupuolen, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen tai mielipiteen perusteella.

Perustuslaki turvaa jokaiselle esimerkiksi henkilökohtaisen koskemattomuuden, liikkumisvapauden, yksityiselämän suojan, uskonnon ja omantunnonvapauden, sananvapauden, kokoontumis- ja yhdistymisvapauden sekä oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon.

Perustuslaissa taataan vähemmistöille oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perusoikeuksina on turvattu myös taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia, kuten oikeus maksuttomaan perusopetukseen sekä oikeus riittäviin sosiaali- ja terveystalouteihin.

Aktiiviseksi yhteiskunnan jäseneksi

Maahanmuuttajien kotouttamiseen on säädetty oma lakinsa. Sen mukaan jokaiselle tänne muuttavalle henkilölle annetaan tietoa elämästä Suomessa ja suomalaisesta yhteiskunnasta. Tämän oppaan lisäksi hänelle tarjotaan myös neuvoa ja ohjausta, jotta maahan asettuminen olisi mahdollisimman sujuvaa. Apua voi saada sekä kunnan että TE-toimiston virkailijoilta, joilla on tähän lakiin perustuva velvollisuus auttaa maahanmuuttajaa.

Tavoitteena on, että Suomeen tulijat osallistuvat aktiivisesti suomalaisen yhteiskuntaan. Kunnallisvaaleissa on jo muutaman kuukauden asumisen jälkeen lähes kaikilla maahanmuuttajilla oikeus äänestää. Äänestys-oikeuden ikäraja on 18 vuotta.

Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Kun asioit valtion viranomaisten kanssa, sinulla on oikeus käyttää kumpaa kieltä tahansa. Kieli on tärkeä avain kulttuuriin ja työhön. Löydät suomen tai ruotsin kielen opiskelusta tietoa tästäkin oppaasta.

Suomalaiseen kulttuuriin kannattaa tutustua sekä lukemalla että ennen kaikkea kokemalla. Suomen alueelliset paikalliskulttuurit eroavat hieman toisistaan. Maassa asuu myös erilaisia vähemmistöjä, esimerkiksi saamelaisia ja romaneja. Suomi on osa Pohjoismaita ja Euroopan Unionin jäsen.

Suomalaisen yhteiskunnan keskeisiä piirteitä ovat muun muassa sukupuolten välinen tasa-arvo ja koulutuksen arvostus. Arjessa moni pitää tärkeänä turvallisuutta ja puhdasta ympäristöä sekä mahdollisuuksia peruspalveluihin, kuten kirjastoon ja terveystalouteihin.

Tervetuloa suomalaisen arkeen ja juhlaan. Toivon lämpimästi, että koet olosi kotoiseksi Suomessa.

Tuija Oivo
Osastopäällikkö
Työ- ja elinkeinoministeriö

MITEN PÄÄSEN ALKUUN?

Hoida ensin nämä asiat, kun olet muuttanut Suomeen:

1. Asunto

Hanki itsellesi asunto. Et voi rekisteröidä itseäsi Suomessa asuvaksi henkilöksi, jos sinulla ei ole osoitetta.

2. Maistraatti

Rekisteröi itsesi Suomessa asuvaksi maistraatissa, josta saat myös henkilötunnuksen.

3. Puhelin

Hanki oma matkapuhelin, sillä yleisiä puhelimia on vähän.

4. Pankkitili

Avaa pankkitili, sillä Suomessa palkka maksetaan pankkiin. Myös sosiaaliedut, kuten toimeentulotuki, maksetaan pankkitilille. Tarvitset passin tai henkilötodistuksen pankkitilin avaamista varten.

5. Selvitä oikeutesi sosiaaliturvaan

Suomessa asuvien henkilöiden sosiaaliturva on Kelan vastuulla. Saat oikeuden Suomen sosiaaliturvaan, jos muutat vakinaisesti Suomeen. Saat myös oikeuden sosiaaliturvaan, jos sinulla on työpaikka Suomessa. Kysy apua Kelan toimistosta. Sairausvakuutus on osa sosiaaliturvaa. Sinun täytyy itse hakea oikeutta sosiaaliturvaan ja sairausvakuutukseen. Kela lähettää sinulle automaattisesti Kela-kortin, jos sinulla on oikeus sairausvakuutukseen. Voit

saada Kelan etuuksia vain jos kuulut Suomen sosiaaliturvaan ja täytät etuuden saamisen ehdot.

6. Verokortti

Saat verokortin verotoimistosta. Tarvitset sitä palkkaa tai muita tuloja varten. Sinulla täytyy olla passi tai henkilötodistus verokortin hakua varten.

7. Työn hakeminen

Voit ilmoittautua TE-toimistoon (työ- ja elinkeinotoimisto) työnhakijaksi, jos sinulla ei ole työtä. Suomessa on oikeus saada työttömyysturvaa, jos on työtön. TE-toimisto järjestää suomen ja ruotsin kielen kursseja työnhakijoille.

8. Kielen opiskelu

Hae suomen tai ruotsin kielen kurssille nopeasti.

Kurssille voi olla jono. Työpaikan saaminen on helpompaa, jos osaat kieltä. Voit opiskella suomea ja ruotsia myös itsenäisesti internetissä. Voit etsiä sopivaa materiaalia opiskelua varten internetistä esimerkiksi näiltä sivuilta:

- * www.kotisuomessa.fi
- * <http://oppiminen.yle.fi/suomi-finnish>
- * <http://donnerwetter.kielikeskus.helsinki.fi/finnishforforeigners/>
- * www.digitaldialects.com/Finnish.htm

ASUMINEN

Miten löydän asunnon?

Asuntoilmoituksia on sanomalehdissä ja internetissä. Vuokra-asuntojen hinnat vaihtelevat paljon.

- ▶ Yksityiset vuokra- asunnot kaupunkien keskustoissa ovat yleensä kalliita. Kaupungin vuokra-asunnot ovat halvempia, mutta niitä ei riitä kaikille. Voit hakea kaupungin vuokra-asuntoa kaupungin tai kunnan internet-sivulta. Jonotus voi olla pitkä.
- ▶ Omistusasunto on Suomessa yleisin tapa asua. Asunnon hinta vaihtelee seudun ja sijaintipaikan mukaan. Asunnon hankintaa varten voit hakea lainaa pankista. Kun asuntolaina on maksettu, omistusasunnossa on halvempi asua kuin vuokra-asunnossa. Vuokran tai asuntolainan lisäksi asumiseen liittyy muita kuluja. Usein sinun täytyy maksaa itse esimerkiksi sähkö ja vesi.
- ▶ Voit etsiä asuntoa internetistä esimerkiksi näiltä sivuilta: www.oikotie.fi, www.etuovi.com, www.vuokraovi.com, www.jokakoti.fi, www.vvo.fi

Lue lisää: www.asuminen.fi

Miten vuokraan asunnon?

Vuokrasopimus täytyy tehdä kirjallisena. Sinun täytyy saada sopimuksesta oma kopio.

- ▶ Vuokralainen ja vuokranantaja sopivat vuokra-ajan ja vuokran määrän. Vuokranantaja voi kieltää asunnossa tupakoinnin ja lemmikkieläimet. Sähkö ja kaasu eivät yleensä sisälly vuokrasopimukseen. Sinun täytyy maksaa ne itse. Vuokralainen tekee itse sähkö- tai kaasusopimuksen. Jos vesi ei sisälly vuokran hintaan, se maksetaan joko kulutuksen mukaan (mittari) tai asukkaiden lukumäärän mukaan.
- ▶ Joskus vuokranantaja vaatii kotivakuutuksen ottamisen. Sinun täytyy itse maksaa kotivakuutus. Voit kysyä lisää vakuutusyhtiöstä.
- ▶ Tarkista, että taloon ei ole tulossa isoa remonttia, ennen kuin teet vuokrasopimuksen. Sinun täytyy itse maksaa ylimääräiset kulut, jos vuokraat toisen asunnon remontin ajaksi.

Vuokravakuus

Kun vuokraat asunnon, sinun täytyy maksaa vuokravakuus. Se on enintään kolmen (3) kuukauden vuokran määrä.

- ▶ Vuokravakuus maksetaan vuokranantajalle tai talletetaan pankkiin vuokravakuustilille. Saat vuokravakuuden takaisin, kun muutat asunnosta pois. Vuokravakuuden avulla vuokranantaja varmistaa, että pidät asunnon hyvässä kunnossa ja maksat vuokran sopimuksen mukaan. Jos et ole maksanut vuokraa tai asunto on huonossa kunnossa kun muutat pois asunnosta, vuokranantaja voi pitää vuokravakuuden.

Lue lisää: www.vuokralaiset.fi

Muutto

Kun muutat uuteen kotiin, sinun täytyy muistaa monta asiaa.

- ▶ Sinun täytyy irtisanoa vanhan asunnon vuokrasopimus, ennen kuin muutat uuteen. Vuokralaisen täytyy irtisanoa sopimus kuukausi ennen muuttoa. Jos olet asunut vuokra-asunnossa alle vuoden ja vuokranantaja haluaa lopettaa sopimuksen, hänen pitää irtisanoa sopimus kolme (3) kuukautta ennen. Jos taas olet asunut vuokra-asunnossa yli vuoden, vuokranantajan irtisanomisaika on kuusi (6) kuukautta. Usein sinun täytyy irtisanoa myös sähkö- tai kaasusopimus. Sinun tulee antaa pois vanhan asunnon avaimet. Asunto pitää myös siivota ennen kuin muutat pois. Uuteen asuntoon kannattaa hankkia kotivakuutus.
- ▶ Kun muutat, sinun täytyy tehdä muuttoilmoitus. Muuttoilmoitus on helppo tehdä Postissa, maistraatissa tai sähköisesti: www.muuttoilmoitus.fi. Sähköiseen asiointiin tarvitset pankkitunukset tai sirullisen henkilökortin.

Lue lisää: www.posti.fi.

Asumisen säännöt

Talossa täytyy ottaa huomioon muut asukkaat. Talossa on yhteiset järjestyssäännöt, joiden mukaan kaikkien täytyy elää

- ▶ Järjestyssäännöissä lukee, milloin illalla alkaa hiljaisuus, esimerkiksi kello kymmenen illalla. Talossa ei saa pitää kovaa ääntä sen jälkeen, kun hiljaisuus alkaa. Järjestyssäännöt koskevat myös lemmikkejä (koira, kissa). Lemmikkieläimet eivät saa häiritä muita talon asukkaita. Ilmoita naapurille etukäteen, jos aiot pitää juhlat. Järjestyssäännöt löytyvät talon ilmoitustaululta. Ilmoitustaulu on kerrostalossa yleensä 1. kerroksessa, ulko-oven lähellä.

ASUNNON HUOLTO

Huoltoyhtiö, isännöitsijä

Talolla on yleensä sopimus huoltoyhtiön kanssa. Soita huoltoyhtiöön, jos huomaat asunnossasi esimerkiksi lämmitykseen liittyviä ongelmia.

- ▶ Huoltoyhtiön vastuulla ovat esimerkiksi vesi- ja viemäriongelmat sekä lämmitys. Talon raha-asioita hoitaa yleensä isännöitsijä. Huoltoyhtiön ja isännöitsijän tiedot ovat talon ilmoitustaululla.

Roskat

Jokaisessa asunnossa on oma jäteastia, johon voit laittaa roskat. Roskat viedään talon yhteiseen roskien keräyspaikkaan.

- ▶ Roskien keräyspaikka on jokaisen talon piha-alueella tai parkkipaikan lähellä. Roskat lajitellaan eri astioihin: ruoka (biojätteet), lehdet (paperinkeräys), pahvi (kartonki) ja muut roskat (sekajäte). Roskalaatikoissa lukee, mitä niihin saa laittaa. Keräyspaikka muille jätteille (lasi, metalli, vaatteet, paristot) voi olla ostoskeskuksen tai torin lähellä.

Pesutupa

Talossa voi olla yhteinen pesutupa, jossa on pyykkikone ja kuivaushuone

- ▶ Kysy pesutuvan käytöstä huoltoyhtiöstä tai isännöitsijältä. Yleensä pesutuvan käyttäminen maksaa, mutta ei paljon. On tärkeää, että noudatat omaa vuoroasi. Muista kerätä pyykkit pois, ennen kuin seuraava asukas tulee pesutupaan. Pesutupa täytyy jättää siistiin kuntoon.

Sauna

Monessa talossa on yhteinen sauna.

- ▶ Sinun täytyy varata oma vuoro, jos haluat käyttää saunaa. Voit varata vuoron isännöitsijältä tai huoltoyhtiöltä. Saunan käyttö maksetaan isännöitsijälle tai huoltoyhtiölle. Saunavuoro on yleensä kerran viikossa yhden tunnin ajan. Muista jättää sauna siistiin kuntoon oman vuorosi jälkeen.

Parkkipaikat

Monessa talossa on oma parkkipaikka asukkaiden autoja varten.

- ▶ Jos haluat autolle oman paikan, voit varata ja maksaa paikan isännöitsijälle tai huoltoyhtiölle. Voit joutua jonottamaan parkkipaikkaa.

Paloturvallisuus

Asunnossa täytyy olla palovaroitin. Ole varovainen sähköhellan, uunin ja kaasuhellan kanssa.

- ▶ Lapsiperheissä kannattaa hankkia hellasuoja. Hellasuoja estää lapsia laittamasta hellaa päälle. Sammuta sähkölaitteet, kun et käytä niitä. Älä kuivata vaatteita tai säilytä tavaraa saunassa.
- ▶ Laki määrää, että asunnossa on oltava palovaroitin. Asukkaan täytyy ostaa palovaroitin ja asentaa se pakkauksen ohjeen mukaisesti. Muista kokeilla kerran kuukaudessa, että palovaroitin toimii.
- ▶ Kesällä ihmiset grillaavat mielellään ruokaa omalla pihalla. Parvekkeella grillaaminen on kielletty. Usein myös omalla pihalla grillaaminen on kielletty. Kysy asiaa taloyhtiön hallitukselta. Avotulen teko on kielletty ilman maanomistajan lupaa.

ASUMISTUKI

Voit hakea Kelasta asumistukea, jos tulosi ovat pienet ja vuokra tai muut asumismenot ovat suuret. Voit saada asumistukea, jos sinulla on oikeus Suomen sosiaaliturvaan ja täytät etuuden saamisen muut ehdot.

- ▶ Asumistukea kannattaa hakea heti, kun tiedät, etteivät rahat riitä vuokraan. Vuokranantaja voi purkaa vuokrasopimuksesi, jos et maksa vuokraa. Ota yhteyttä vuokranantajaan ajoissa, jos et pysty maksamaan vuokraa. Voit yrittää neuvotella vuokranantajan kanssa maksun aikataulusta. Voit olla yhteydessä myös kunnan sosiaalitoimeen.

Lue lisää: www.kela.fi/asumistuki

OLESKELUOIKEUS

EU-kansalaiset, ETA-maiden ja Sveitsin kansalaiset

Jos olet EU-kansalainen, ETA-maiden tai Sveitsin kansalainen, et tarvitse oleskelulupaa.

- ▶ Saat oleskella Suomessa vapaasti kolme (3) kuukautta. Sinulla täytyy olla voimassa oleva henkilötodistus tai passi. Jos olet Suomessa yli kolme (3) kuukautta, sinun täytyy rekisteröidä oleskelusi. Voit rekisteröidä itsesi sen kunnan poliisilaitoksella, jossa asut. Saat rekisteröinnistä kirjallisen todistuksen (oleskeluoikeuden rekisteröintitodistus). Oleskeluoikeutesi on voimassa toistaiseksi. Jos asut viisi (5) vuotta Suomessa, voit saada oikeuden pysyvään oleskeluun. Jos perheenjäsenesi on kolmannen maan kansalainen, hän voi hakea EU-kansalaisen perheenjäsenen oleskelukorttia poliisilta. EU-kansalaisen perheenjäsen saa tehdä työtä vapaasti. Hän ei tarvitse työntekijän oleskelulupaa.

Jos opiskelet

- ▶ Jos olet opiskelija, sinulta vaaditaan selvitys toimeentulosta. Se tarkoittaa, että sinun täytyy todistaa, että sinulla on tarpeeksi rahaa elämiseen. Sinulla täytyy olla tarpeeksi rahaa elämiseen, koska et voi saada Suomesta opintotukea.

Jos teet työtä

- ▶ Jos tulet Suomeen työtä varten, sinun ei tarvitse antaa selvitystä toimeentulosta. Työnteosta tulee antaa lisätietoja rekisteröintiä varten. Voit kysyä lisää poliisilta.

Lue lisää: www.poliisi.fi

Pohjoismaiden kansalaiset

Jos olet Ruotsin, Norjan, Tanskan tai Islannin kansalainen, saat oleskella Suomessa vapaasti ilman oleskelulupaa.

- ▶ Saat tehdä työtä vapaasti ilman työntekijän oleskelulupaa. Pohjoismaiden kansalaiset rekisteröidään Maistraatissa, jos oleskelu kestää yli kuusi (6) kuukautta. Tällöin sinun ei tarvitse käydä poliisiin luona.

OLESKELULUPA

Muiden kuin EU:n tai Pohjoismaiden kansalaiset.

Kolmansien maiden kansalaiset tarvitsevat oleskeluluvan, että voi-

vat asua Suomessa. Oleskelulupa maksaa. Oleskelulupa voidaan peruuttaa, jos luvan myöntämisen peruste ei enää ole voimassa. Lupa voidaan perua, jos se on myönnetty opiskeluun tai työntekoon ja lopetat sen, eikä toimeentulosi ole kunnossa.

Oleskelulupakortti

Oleskelupa merkitään oleskelulupakorttiin. Oleskelulupakorttiin merkitään myös henkilö- ja lupatietoja. Oleskelulupakortissa on siru, jolle tallennetaan kuva kasvoista ja sormenjäljet. Oleskelulupakortti ei ole henkilöllisyystodistus. Oleskelulupakortti on vain todistus oleskeluoikeudesta. Lisätietoja saat Maahanmuuttovirastosta (www.migri.fi > Oleskeluluvat > Lupatyypit > Oleskelulupakortti) tai poliisilta (www.poliisi.fi > Luvat > Ulkomaalaisluvat > Oleskeluluvat > Oleskelulupakortti).

Kolmansien maiden kansalaiset

- ▶ Tarvitset oleskeluluvan, jos tulet muualta kuin EU- tai ETA-maista, Sveitsistä tai Pohjoismaista ja aiot olla Suomessa yli kolme (3) kuukautta. Jos haluat oleskeluluvan, sinulla täytyy olla voimassa oleva passi tai muu Suomen hyväksymä matkustusasiakirja. Oleskelulupa haetaan lähtömaasta (Suomen edustusto), ennen kuin muutat Suomeen. Jos haet oleskelulupaa vasta Suomessa, sinun täytyy jättää hakemus poliisille.
- ▶ Oleskelulupia on erilaisia. Oleskelulupa voi olla joko tilapäinen tai jatkuva. Oleskeluluvan pituus riippuu siitä, mikä tilanteesi on. Ensimmäisen oleskeluluvan pituus on yleensä yksi (1) vuosi. Kun haet oleskelulupaa, sinun täytyy maksaa hakemuksen käsittely. Sinun täytyy maksaa maksu, kun haet lupaa. Maksua ei palauteta, vaikka et saisi lupaa. Voit kysyä lisää Maahanmuuttovirastosta (www.migri.fi) tai poliisilta (www.poliisi.fi).

Kansainvälistä suojelua saavat/hakeneet

- ▶ Jos sinulle on myönnetty oleskelulupa, ota heti yhteyttä omaan vastaanottokeskukseen. Vastaanottokeskuksen henkilökunta auttaa sinua hoitamaan oleskelulupaan liittyviä käytännön asioita. Vastaanottokeskuksen henkilökunnalta saat tietoa, neuvoja ja ohjeita elämän järjestämiseen.
- ▶ Jos sinulle on myönnetty oleskelulupa kansainvälisen suojelun

perusteella, sinun on löydettävä asunto siltä paikkakunnalta, jossa haluat asua. Vastaanottokeskuksen henkilökunta voi auttaa sinua asunnon etsimisessä. Jos tarvitset kotikunnaltasi taloudellista tukea, sinun kannattaa selvittää etukäteen, kuinka paljon tukea voit saada. Näin tiedät, kuinka suurta vuokraa pystyt maksamaan. Kun olet löytänyt asunnon ja kotikunnan, saat palvelut uudelta kotikunnaltasi. Vastaanottokeskus ei enää auta sinua.

Opiskelijat

- ▶ Jos opiskelet Suomessa yli kolme (3) kuukautta, tarvitset oleskeluluvan. Opiskelun täytyy johtaa tutkintoon. Myös vaihto-opiskelijalle myönnetään oleskelulupa, jos opiskelet hyväksytyssä vaihto-ohjelmassa. Sinulta vaaditaan selvitys toimeentulosta. Se tarkoittaa, että sinun täytyy todistaa, että sinulla on tarpeeksi rahaa elämiseen. Et voi saada Suomesta opintotukea. Sinulla täytyy olla riittävä sairausvakuutus. Sairausvakuutus kattaa sairaanhoidon Suomessa.
- ▶ Jos haet jatkoa oleskelulupaan, sinulla täytyy olla tietty määrä opintosuorituksia. Opiskelija saa tehdä jonkin verran työtä, vaikka oleskelulupa on myönnetty opiskelua varten. Tarkista, kuinka paljon työtä saat tehdä, jos opiskelet.
- ▶ Opiskelijan oleskelulupa on tilapäinen (B-lupa). Opinnot voivat kestää yli vuoden, mutta lupa myönnetään yleensä vuodeksi kerrallaan. Jos haluat jäädä Suomeen opiskelun jälkeen, sinun täytyy hakea uusi oleskelulupa muulla perusteella. Muu peruste on esimerkiksi työ tai perhe. Tutkinnon suorittamisen jälkeen sinulle voidaan myöntää tilapäinen oleskelulupa kuudeksi (6) kuukaudeksi työnhakua varten.

Voit kysyä lisää poliisilta (www.poliisi.fi) tai Maahanmuuttovirastosta (www.migri.fi).

Työtätekevät

- ▶ Jos teet Suomessa työtä, tarvitset yleensä työntekijän oleskeluluvan. Jos teet itsenäistä työtä, tarvitset elinkeinoharjoittajan oleskeluluvan. Itsenäinen työ tarkoittaa, että olet yrittäjä.
- ▶ Jos työ kestää alle kolme (3) kuukautta, työntekijän oleskelulupaa ei aina tarvita. Kun haet jatkoa työntekijän oleskelulupa, voit jättää hakemuksen poliisille.

Perheside

- ▶ Jos sinulla on jo Suomessa perhe tai perheenjäsen, voit saada

oleskeluluvan Suomeen perhesiteen perusteella. Perheenjäsen on esimerkiksi aviopuoliso, rekisteröity puoliso tai alle 18-vuotias lapsi. Avopuoliso on perheenjäsen, jos olette asuneet yhdessä pitkään. Lapsi ei saa olla naimisissa.

- ▶ Jos olet Suomessa asuvan lapsen huoltaja, voit hakea itsellesi oleskelulupaa Suomeen. Jos asut Suomessa ja olet ulkomailla asuvan lapsesi huoltaja, voit hakea lapselle oleskelulupaa Suomeen.
- ▶ Perheelläsi ja sinulla on oltava turvattu toimeentulo eli tarpeeksi rahaa elämiseen. Et voi elää pelkästään toimeentulotuen varassa. Sinun ei tarvitse selvittää taloudellista tilannettasi, jos perheenjäsenesi on Suomen kansalainen tai hän on saanut oleskeluluvan kansainvälisen suojelun perusteella. Perhesiteen perusteella myönnetty oleskelulupa voi olla tilapäinen tai jatkuva. Oleskeluluvan kesto riippuu siitä, minkä pituinen oleskelulupa perheenjäsenelläsi on.

Paluumuuttajat

Jos sinulla on suomalaiset sukujuuret, voit saada oleskeluluvan. Sinun täytyy todistaa, että sukujuuresi ovat Suomessa.

- ▶ Voit hakea ensimmäisen oleskeluluvan ulkomailla Suomen edustustosta tai Suomessa poliisilta. Luvan myöntämisestä päättää Maahanmuuttovirasto, jolle edustusto tai poliisi toimittaa hakemusasiakirjat.
- ▶ Jos olet inkerinsuomalainen, voit saada oleskeluluvan, jos olet ilmoittautunut paluumuuttojonoon ennen 1.7.2011. Jos olet paluumuuttojonossa, sinun täytyy hakea oleskelulupaa paluumuuttajana viimeistään 1.7.2016. Tämän jälkeen et voi enää hakea oleskelulupaa sillä perusteella, että olet paluumuuttaja.

Sinun täytyy osata suomen kieltä ja sinulla täytyy olla asunto Suomessa. Oleskelulupa täytyy hakea ennen Suomeen tuloa.

MAISTRAATTI

Suomeen rekisteröinti

Jos asut vakinaisesti Suomessa, sinun täytyy rekisteröidä itsesi Suomessa asuvaksi. Vakinaisesti tarkoittaa, että asut Suomessa vähintään vuoden. Rekisteröinti tapahtuu henkilökohtaisesti paikallisessa maistraatissa. Maistraatti merkitsee tietosi Suomen väestötietojärjestelmään.

- ▶ Maistraatti rekisteröi sinusta nämä tiedot: nimi, syntymäaika, kansalaisuus, osoite ja perhesuhdetiedot. Ilmoita tiedot heti oikein. Jos myöhemmin muutat esimerkiksi syntymäaikaasi, se voi vaikeuttaa Suomen kansalaisuuden saamista.
- ▶ Ota mukaan passi ja voimassa oleva oleskelulupa, kun asioit maistraatissa. Jos muutat Suomeen vakinaisesti, maistraatti tallettaa henkilötiedot, vakituisen osoitteen ja kotikunnan väestötietojärjestelmään. Samalla saat henkilötunnuksen.
- ▶ Myös tilapäisesti asuva ulkomaalainen voi saada henkilötunnuksen, jos hän tarvitsee sen työn tekemistä varten. Tilapäisesti Suomessa asuvalle ei rekisteröidä kotikuntaa eikä hän saa kotikuntaan liittyviä oikeuksia. Vaikka rekisteröit itsesi Suomessa asuvaksi maistraatissa, sinulla ei välttämättä ole oikeutta Suomen sosiaaliturvaan. Oikeus sosiaaliturvaan täytyy selvittää erikseen Kelassa.

Avioliitto ja lapset, perhesuhteet

- ▶ Ota mukaan myös laillistetut todistukset avioliitosta, avioerosta ja lasten syntymästä. Asiakirjat täytyy todistaa laillisiksi. Laillistaminen täytyy hankkia omasta maastasi, ennen kuin muutat Suomeen.

Asiakirjojen laillistaminen/legalisointi

- ▶ Asiakirja on laillistettava, että ulkomaan viranomaisen antama asiakirja olisi lainmukainen Suomessa. Tämä ei koske Pohjoismaita. Asiakirjan laillistaminen liittyy asiakkaan oikeusturvaan. Asiakirjan laillistaminen varmistaa sen, että todistuksen antajalla on oikeus antaa tällainen todistus omassa maassaan. Asiakirjan laillistaminen varmistaa myös sen, että asiakirjan sisältö on oikea ja se on pätevä asiakirja antomaassa. Esimerkiksi vihkitodistuksessa on tärkeää, että vihkijänä toimineella henkilöllä on oman maansa lakien mukaan oikeus vihkiä.
- ▶ Laillistaminen voidaan tehdä kahdella eri tavalla. Tapa riippuu siitä, onko maa allekirjoittanut Haagin yleissopimuksen vuodelta

1961 vai ei. Haagin sopimukseen liittyneistä maista toimitettu asiakirja täytyy laillistuttaa niin sanotulla Apostille-todistuksella (leima tai paperinen todistus). Muista maista toimitettu asiakirja on laillistettava niin kutsutulla Grand Legalisationilla.

Apostille

Asiakirja laillistetaan niin sanotulla Apostille-todistuksella (leima tai paperinen todistus), jos maa on liittynyt Haagin yleissopimukseen vuodelta 1961. Maat, jotka ovat liittyneet tähän Haagin sopimukseen löytyvät internetistä osoitteesta www.hcch.net, (Convention of 5 October 1961 Abolishing the Requirement of Legalisation for Foreign Public Documents). Osoitteesta saat myös tietoja siitä, mikä viranomainen todistuksen antaa eri sopimusmaissa.

Grand Legalisation

Jos asiakirjan antajana ollut maa ei kuulu Haagin sopimuksen piiriin, antajamaan ulkoministeriö todistaa, että asiakirjan on antanut oikea viranomainen. Näin asiakirjasta tulee laillinen. Tämän jälkeen kyseisessä maassa toimivaltainen Suomen edustusto liittää asiakirjaan todistuksen siitä, että ulkoministeriön virkamiehellä on oikeus antaa todistus asiakirjan laillisuuteen liittyen. Jos maasta puuttuu Suomen edustusto, toisen Pohjoismaan edustusto voi laillistaa asiakirjan, jonka sen asemamaan ulkoministeriö on laillistanut. Pohjoismaat ovat tehneet keskenään tällaisen sopimuksen.

Viralliset kielenkäännökset

Asiakirjat hyväksytään suomen, ruotsin tai englannin kielellä. Muilla kielillä olevista asiakirjoista täytyy teettää käännös auktorisoidulla kielenkääntäjällä. Lisätietoa auktorisoiduista kielenkääntäjistä katso Opetushallitus, auktorisoitujen kääntäjien rekisteri <http://db3.oph.fi/> kaantajat

Jos kielenkäännös tehdään ulkomailla, myös käännöksestä täytyy olla laillistus. Lue lisää: www.maistraatti.fi

Henkilötunnus

Jos muutat Suomeen vakinaisesti, saat suomalaisen henkilötunnuksen.

- ▶ Tarvitset henkilötunnusta monen virallisen asian hoitamiseen Suomessa. Myös tilapäisesti Suomessa asuva voi saada henkilötunnuksen, jos hän tarvitsee sitä esimerkiksi työntekoa varten.
- ▶ Henkilötunnus haetaan maistraatista.

KOTOUTTAMINEN

Kotouttaminen tarkoittaa, että maahanmuuttajaa autetaan asettumaan Suomeen. Sinulla on oikeus näihin palveluihin Suomeen muuton jälkeen.

- ▶ Kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan tarkoittaa, että asetut uuteen kotimaahan ja opit sen toimintamallit. Kotoutumista edistää seurustelu ja toiminta naapureiden kesken, työpaikalla ja vapaa-aikana. Kannattaa olla aktiivinen, kysyä neuvoa ja seurata suomalaisia medioita. Kotoutumisen kannalta on tärkeää oppia suomen tai ruotsin kieli.

Kun muutat Suomeen, voit hakea palveluita, jotka auttavat sinua kotoutumaan. Alkuvaiheen palveluita ovat:

- perustieto Suomesta ja kotikunnasta,
- neuvonta ja ohjaus,
- alkukartoitus,
- kotoutumissuunnitelma ja
- kotoutumiskoulutus

Alkukartoitus

- ▶ Alkukartoitusta voit pyytää TE-toimistosta (työ- ja elinkeinotoimisto) tai kunnalta. Alkukartoitus tarkoittaa keskustelua viranomaisen kanssa. Keskustelussa viranomainen selvittää sinun tilanteesi ja tarpeesi. Alkukartoituksessa arvioidaan alustavasti, millaiset palvelut parhaiten tukevat kotoutumistasi ja työllistymistäsi. Alkukartoitus voi sisältää esimerkiksi kielitaidon testauksen ja osaamisen kartoituksen.

Kotoutumissuunnitelma

- ▶ Alkukartoituksen jälkeen viranomainen tekee sinulle kotoutumissuunnitelman, jos tarvitset tukea kotoutumiseen. Kotoutumissuunnitelmaan kirjataan toimenpiteitä ja palveluita, jotka edistävät

kotoutumista ja työllistymistä. Tällaisia ovat esimerkiksi osallistuminen kotoutumiskoulutukseen, kielikurssille, työkokeiluun tai muuhun työelämävalmiuksia edistävään toimintaan. Kotoutumissuunnitelman kesto on yksilöllinen. Työ- ja koulutushistoria sekä omat tavoitteesi vaikuttavat siihen, miten pitkään tarvitset tukea. Teet suunnitelman yhdessä TE-toimiston tai kunnan viranomaisen kanssa.

Kotoutumistuki

- ▶ Voit saada kotoutumistukea toimeentulon turvaamiseksi niin kauan kuin sinulla on voimassa oleva kotoutumissuunnitelma.

Kotoutumiskoulutus

- ▶ Kotoutumiskoulutus on tärkeä osa kotoutumistasi. Kotoutumiskoulutuksessa voit opiskella suomen tai ruotsin kieltä. Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelmassa lukee, että voit opiskella kumpaakin kieltä, jos haluat. Saat myös luku- ja kirjoitustaidon opetusta, jos tarvitset sitä. Kotoutumiskoulutus tarjoaa sinulle taitoja, jotka edistävät pääsyä työelämään ja jatkokoulutukseen. Koulutuksen tarkoituksena on tarjota myös yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja muita taitoja, jotka edistävät Suomeen kotoutumista. Lisätietoja saat asuinkunnastasi tai TE-toimistosta.

SUOMEN JA RUOTSIN KIELEN KURSSIT

Suomi on kaksikielinen maa. Suomen viralliset kielet ovat suomi ja ruotsi.

- ▶ Kotoutuminen Suomeen on helpompaa, kun osaat kotipaikkasi kielen. On tärkeää oppia uuden kotimaan kieli. Saat helpommin työtä, jos osaat suomea. Noin viisi prosenttia suomalaisista puhuu ruotsia äidinkielenä.
- ▶ Saat tietoa kielikursseista ja oikeudesta kotoutumispalveluihin TE-toimistosta. Voit opiskella suomea tai ruotsia itsenäisesti sekä oppilaitosten ja järjestöjen kursseilla. Kielikursseille voi olla jono. Kielikursseille kannattaa hakea heti, kun tulet maahan.

Voit opiskella suomea ja ruotsia myös itsenäisesti internetissä. Voit etsiä sopivaa opiskelumateriaalia internetistä esimerkiksi näiltä sivuilta:

www.kotisuomessa.fi
<http://oppiminen.yle.fi/suomi-finnish>
<http://donnerwetter.kielikeskus.helsinki.fi/finnishforforeigners/>
<http://www.digitaldialects.com/Finnish.htm>

Hyödyllisiä fraaseja (englanti - suomi):

How do you do.	Päivää.
Hi! / Hello!	Moi! / Hei!
How are you?	Mitä kuuluu?
Bye-bye!	Hei hei!
Goodbye!	Näkemiin!
Thank you.	Kiitos.
You're welcome.	Ole hyvä.
Welcome!	Tervetuloa!
Excuse me, ...	Anteeksi, ...
I'm sorry.	Anteeksi.
What time is it?	Paljonko kello on?
Where is this address?	Missä tämä osoite on?

SOSIAALITURVA

Sinulla on oikeus Suomen sosiaaliturvaan ja sairausvakuutukseen, jos asut Suomessa vakinaisesti tai sinulla on Suomessa työpaikka. Kela arvioi sosiaaliturvaa hakevan henkilön tilanteen ja antaa päätöksen arvionsa perusteella. Esimerkiksi kahden (2) vuoden

työsuhde, perhesiteet, paluumuutto tai muut siteet Suomeen todistavat, että olet muuttanut Suomeen vakituisesti. Sinulla voi myös olla oikeus osittaiseen sosiaaliturvaan, jos olet ollut työssä Suomesa vähintään neljä (4) kuukautta. Silloin työn täytyy täyttää työajan ja palkan minimivaatimukset. Jos tulet Suomeen työhön toisesta EU- tai ETA-maasta tai Sveitsistä, sinulla on oikeus sairausvakuutukseen ja perhe-etuuksiin. Jos tulet kolmansista maista, sinulla on oikeus vain sairausvakuutukseen.

- ▶ Hae Kelasta oikeutta Suomen sosiaaliturvaan ja sairausvakuutukseen. Kun sinulla on oikeus sosiaaliturvaan, voit hakea ja saada Kelasta tukia.
- ▶ Suomessa kunnat vastaavat sosiaali- ja terveystalvasta. Maistraatti päättää henkilön kirjaamisesta kunnan asukkaaksi. Tee maistraatille ilmoitus, että olet muuttanut Suomeen. Kun maistraatti on kirjannut sinut kunnan asukkaaksi, voit käyttää muun muassa julkisen terveydenhuollon palveluja.

Kela-kortti

- ▶ Kela-kortti on Suomen sairausvakuutuskortti. Kela lähettää sen automaattisesti niille, joilla on oikeus sairausvakuutukseen. Kela-kortilla saat sairausvakuutuskorvauksen suoraan apteekkeissa ja terveydenhuollossa. Tällöin maksat itse pienemmän summan. Kysy lisää Kelasta.
- ▶ Voit hankkia myös yksityisen sairausvakuutuksen. Yksityinen sairausvakuutus täytyy hankkia vakuutusyhtiöstä. Yksityinen sairausvakuutus voi korvata hoitoa, joka ei kuulu julkiseen terveydenhoitoon. Monella suomalaisella ei ole yksityistä sairausvakuutusta. Voit kysyä lisää vakuutusyhtiöistä.

TYÖTTÖMYYSTURVA

Jos sinulla ei ole työtä, voit ilmoittautua työnhakijaksi TE-toimistossa. TE-toimisto auttaa työpaikan etsimisessä Katso lisää osiosta Työ, s. 17

VEROKORTTI

Jos teet työtä tai saat työttömyysturvaa, sinulla täytyy olla verokortti. Tarvitset verokorttia myös, jos saat Kelasta etuuksia. Suomessa kaikista tulosta maksetaan veroa. Verovaroilla tuotetaan julkiset palvelut, kuten koulu ja terveydenhuolto. Katso lisää osiosta Työ, s. 17.

Veroneuvonta

Jos tarvitset neuvoa verojen maksamiseen, voit kysyä verohallinnosta. Katso lisää osiosta Työ, s. 17.

TULKKI, TULKITSEMINEN JA KÄÄNTÄMINEN

Sinulla on oikeus saada tulkkausta tärkeässä viranomaisasiassa. Tulkin maksaa viranomainen.

- ▶ Jos et osaa suomen tai ruotsin kieltä ja viranomainen ottaa esille tärkeän asian, viranomaisen täytyy järjestää tulkkaaminen ja kääntäminen.
- ▶ Voit saada tulkkausta myös, jos sinulla on kuulovamma tai puhevamma ja sinua on vammasi vuoksi vaikea ymmärtää ilman tulkkausta. Voit tarvita tulkkia esimerkiksi alkukartoitusta ja kotoutumissuunnitelmaa varten. Silloin tulkin tilaaminen on viranomaisen velvollisuus. Tulkin tilaaminen ei ole aina viranomaisen velvollisuus.

PANKKITILI

Sinun kannattaa avata tili pankissa. Suomessa palkka ja kaikki etuudet, kuten kotoutumistuki ja lapsilisä maksetaan pankkitilille.

- ▶ Sinulla täytyy olla passi tai henkilötodistus, että voit avata tilin.

PUHELIN

- ▶ Suomessa käytetään matkapuhelimia (kännykkä). Yleisiä puhelimia on vähän. Sinun kannattaa hankkia oma matkapuhelin.
- ▶ Isoissa kaupungeissa on joitakin puhelinkeskuksia (call center). Etniset kaupungit myyvät puhelinkortteja, joilla voit soittaa edullisesti ulkomaille.
- ▶ Matkapuhelinliittymän avaaminen voi olla kallista ulkomaalaiselle takuumaksun vuoksi. Voit ostaa prepaid-liittymän teleoperaattorin kaupasta tai R-kioskista. Puhelimen voit ostaa tavaratalosta tai teleoperaattorin kaupasta.

INTERNET

Viranomaiset tarjoavat paljon tietoa internetissä.

- ▶ Moni asia hoidetaan internetissä. Voit maksaa internetissä laskut ja täyttää viranomaisen lomakkeet. Sähköiseen asiointiin tarvitset verkkopankkitunnukset tai sirullisen henkilökortin.

KIRJASTO

- ▶ Kirjastossa voit lukea ja lainata kirjoja sekä lehtiä. Voit myös käyttää internetiä ilmaiseksi kirjastossa. Tarvitset kirjastokortin, jos haluat lainata kirjoja tai käyttää internetiä kirjastossa. Saat kirjastokortin kirjastosta. Kortin saat, kun ilmoitat osoitteesi ja esität voimassaolevan henkilötodistuksen, jossa on valokuva ja henkilötunnus. Kirjastokortin myöntämiseen tarvitaan Suomessa oleva osoite. Ensimmäinen kirjastokortti on maksuton.

Lue lisää: www.kirjastot.fi

POSTI

Postissa voit lähettää kirjeen tai paketin. Kirjeposti tuodaan kotiosoitteeseen, paketit täytyy noutaa Postin toimipisteestä.

- ▶ Jokaisessa Suomen kunnassa on Postin palvelua. Jos kunnassa ei ole postitoimistoa, siellä on Postin myyntipiste. Postin myyntipiste voi olla kaupassa, kioskissa tai huoltoasemalla. Postimerkkejä myydään Postin lisäksi myös kioskeissa ja kauppoissa. Lue lisää www.posti.fi

TULLI

Tulliasiat kannattaa tarkistaa jo ennen muuttoa. Kaikkea tavaraa ei saa tuoda vapaasti maahan. Joistakin tavaroista täytyy maksaa vero.

- ▶ Esimerkiksi eläimiä, ruokaa ja lääkkeitä ei saa tuoda vapaasti Suomeen. Säännöt ovat erilaiset EU-maille ja EU:n ulkopuolisille maille. Sinun kannattaa ottaa yhteyttä tulliin, jos olet jostain asiasta epävarma. Tullin internet-sivulta löytyy paljon tietoa.

Internet-sivulla on tietoa esimerkiksi auton tullauksesta.

Internet-sivulla on tietoa myös Suomeen pysyvästi muuttavan henkilön tavaroista sekä lahjan lähettämisestä ja tavarantulliselvityksestä. Voit myös soittaa tulliin tai käydä siellä.

Tullineuvonta on Helsingissä.

Lue lisää: www.tulli.fi

KRIISIT

Erilaiset kriisit voivat kuulua elämään. Jos olet masentunut, sairas, koet väkivaltaa tai olet itse väkivaltainen, voit saada apua. Hae apua terveyskeskuksesta, sosiaalitoimesta tai väkivallan ehkäisytyötä tekevästä toimipaikasta. Voit saada apua myös, jos olet työtön tai rahat eivät riitä elämiseen. Ota yhteyttä kotikuntasi sosiaalitoimeen.

Jos joudut väkivallan tai muun rikoksen uhriksi, soita poliisille. Valtakunnallinen hätänumero on 112.

Väkivalta

- ▶ Pahoinpitely, väkivalta ja seksiin pakottaminen ovat rikoksia Suomessa. Jos olet vaarassa, soita hätänumeroon 112. Voit saada apua, jos olet vaarassa joutua tai joudut väkivallan kohteeksi.

Päivystävät puhelimet:

Monika-naiset 09 692 2304, www.monikanaiset.fi 24 h joka päivä

Naisten linja 0800 02400 suomeksi ma-pe klo 16–20, ruotsiksi ke klo 16–20, englanniksi pe klo 16–20

Tukinainen, Kriisipäivystys, 0800 97899, ma-pe klo 9–15, la-su klo 15–21, pyhinä ja niiden aattona klo 15–21

Miehen linja, 09 276 62899 ma-pe klo 8–16,

kontakti@lyomatonlinja.fi

Rikosuhripäivystys, www.riku.fi

Kunniaan ja häpeään liittyvät kysymykset, Ihmisoikeusliiton Kitke!-hanke: 040 760 0323 ma klo 10–14, ti klo 13–15, ke klo 10–14, to klo 13–15

Tyttöjen ympärileikkausasiat, Ihmisoikeusliiton KokoNainen -toiminta: 044 742 0411.

Mielenterveyden häiriöt

Voit saada apua mielenterveyden häiriöihin puhelimesta, netissä ja kasvokkain:

Jos sinulla on kriisi, voit soittaa SOS-keskuksen auttavaan puhelimeen. Ulkomaalaisille on myös oma kriisipalvelu, SOS-keskuksen Ulkomaalaisten kriisipalvelu (Crisis service for foreigners). Soitto kriisipalveluihin maksaa yleensä paikallispuhelun verran.

- ▶ Suomen Mielenterveysseura järjestää tukiryhmiä kriisin kokeneille. Tukiryhmässä voit puhua ammattiauttajan kanssa.

Kriisipalvelua on myös internetissä: www.e-mielenterveys.fi

SOS-keskuksen Ulkomaalaisten kriisipalvelu
09 4135 0501 ma-to klo 9–12 ja 13–15 sekä pe 9–12

SOS-keskus 0101 95202 ma-pe klo 9–06, la klo 15–06, su 15–22

KÖYHYYS

Toimeentulotuki

Jos sinulla ei ole tarpeeksi rahaa elämiseen, voit saada toimeentulotukea. Voit hakea toimeentulotukea koti- tai oleskelukunnan sosiaalitoimistosta.

- ▶ Voit saada toimeentulotukea vain, jos sinulla ei ole suurta omaisuutta tai säästöjä. Toimeentulotuki on tarkoitettu viimeiseksi avuksi taloudelliseen kriisiin.

Ilmainen oikeusapu

Jos tarvitset oikeusapua, ota yhteys oikeusaputoimistoon.

Voit saada ilmaista oikeusapua, jos sinulla ei ole varaa maksaa.

TYO

MITEN HAEN TYÖTÄ?

Jos sinulla ei ole työtä, voit ilmoittautua työnhakijaksi TE-toimistossa. TE-toimisto auttaa työn hakemisessa.

On monia tapoja löytää töitä.

- ▶ Voit itse ottaa yhteyttä työpaikkaan, jossa haluat tehdä työtä. Voit jättää työpaikkaan työhakemuksen, vaikka työtä ei olisi heti. Työnantaja voi ottaa sinuun yhteyttä myöhemmin, kun työtä on. Kun lähetät työhakemuksen, liitä mukaan ansioluettelo (CV). Kerro CV:ssä tietoja itsestäsi, koulutuksesta ja työpaikoista, joissa olet aikaisemmin tehnyt työtä.
- ▶ Avoimista työpaikoista ilmoitetaan internetissä. Suurin sivusto on TE-toimistojen www.te-palvelut.fi.
- ▶ Työpaikka voi löytyä myös ystävien ja tuttujen ihmisten avulla.

Lue lisää työn hakemisesta Suomessa: www.workinfinland.fi

JOS EN SAA TYÖTÄ?

Työttömyysturva

Sinulle maksetaan työttömyysetuutta, kun haet aktiivisesti työtä. Työttömyysetuus turvaa toimeentulosi työnhaun aikana.

Voit saada työttömyysetuutta vain, jos olet ilmoittautunut työnhakijaksi TE-toimistoon. Sinun täytyy myös toimia TE-toimiston ohjeiden mukaan.

- ▶ TE-toimisto tekee suunnitelman kanssasi niistä palveluista, jotka tulevat työnhakuasi. Työttömyysetuus voidaan maksaa korotettuna joidenkin palveluiden aikana.
- ▶ Jos olet työttömyyskassan jäsen ja olet ollut jäsenyyden aikana riittävästi työssä, voit saada työttömyyskassan maksamaa ansiopäivärahaa. Jos ansiopäivärahan edellytykset eivät täyty, sinulla voi olla oikeus Kelan maksamaan peruspäivärahaan tai työmarkkinatukeen.

Lue lisää: www.te-palvelut.fi, www.kela.fi, www.tyj.fi

YRITYKSEN PERUSTAMINEN

Suomi tarvitsee yrittäjiä. Jos sinulla on hyvä liikeidea ja olet valmis tekemään paljon töitä, oma yritys voi olla hyvä idea

- ▶ Yrityksen perustajan täytyy tuntea yritystoimintaan liittyvä laki. Yrityksen täytyy maksaa veroja. Yrityksen täytyy maksaa

työntekijöille sopimuksen mukaista palkkaa. Yrityksen perustamista varten on kursseja, joilla opiskellaan yrityksen talouden hallintaa ja liikesuunnitelman tekoa. Kysy lisää TE-toimistosta.

Lue lisää: www.yrityssuomi.fi

VEROKORTTI

Sinulla täytyy olla verokortti, jos teet työtä, saat työttömyysetuutta tai saat Kelasta tukia. Suomessa kaikesta tulosta maksetaan veroa. Verovaroilla maksetaan julkiset palvelut, kuten koulu ja terveydenhuolto.

- ▶ Tarvitset henkilötodistuksen ja henkilötunnuksen, että voit hankkia verokortin. Jos sinulla ei ole verokorttia, työnantaja perii palkasta 60 prosenttia veroa. Saat verokortin verotoimistosta. Voit myös tilata verokortin verohallinnon internet-sivulta.
- ▶ Suomessa tulovero maksetaan progressiivisesti. Se tarkoittaa, että suurista palkkatuloista maksetaan suhteessa enemmän veroa kuin pienistä. Myös työttömyysetuudesta maksetaan veroa.

Veroneuvonta

Jos tarvitset neuvoja veron maksamiseen, voit kysyä verohallinnosta.

- ▶ Verohallinnon internet-sivulla www.vero.fi on paljon tietoa. Voit myös soittaa verohallintoon. Verohallinnossa voit saada palvelua suomen, ruotsin tai englannin kielellä.

ELÄKE

Suomessa on kolmenlaista eläkettä: työeläke ja sitä täydentävät kansaneläke ja takuueläke.

- ▶ Työeläkkeen maksavat työeläkelaitokset. Työeläke koostuu ansioista, jotka saat työstä tai yritystoiminnasta. Kansaneläke ja takuueläke maksetaan niille henkilöille, jotka eivät saa työeläkettä. Voit saada kansaneläkettä myös silloin, kun työeläke on pieni. Kela maksaa kansaneläkkeen ja takuueläkkeen.
- ▶ Voit jäädä työeläkkeelle joustavasti 63–68 vuoden iässä. Kelan vanhuuseläkkeen voit saada 65-vuotiaana. Kela maksaa eläkettä joko vanhuuden tai työkyvyttömyyden perusteella. Voit saada työkyvyttömyyseläkettä, jos olet vakavasti sairas etkä voi tehdä työtä.

- ▶ Suomessa voi saada kansaneläkettä ja/tai takuueläkettä, kun on asunut Suomessa kolme vuotta sen jälkeen, kun täytti 16 vuotta.

Kysy lisää Kelasta.

SUOMALAINEN TYÖPAIKKA

Täsmällisyys ja rehellisyys ovat tärkeitä arvoja suomalaisessa työelämässä.

Ennen työn aloittamista

Työn aloittaminen on helpompaa, kun tunnet työnantajan odotukset sinua kohtaan.

- ▶ Tutustu työnantajaan etukäteen esimerkiksi internetin avulla. Ole työnantajaan yhteydessä ennen työn aloittamista ja kysy ohjeita ja neuvoja. Tutustu suomalaiseen lainsäädäntöön.

Työsopimus

Työsopimus työntekijän ja työnantajan välillä kannattaa tehdä kirjallisesti. Jos et ymmärrä sopimuksen sisältöä, älä allekirjoita.

Työpaikalla

- ▶ Työpaikalla kaikkien täytyy olla toisiaan kohtaan asiallisia ja ystävällisiä. Suomalaisella työpaikalla on tavallista sinutella sekä työkaveria että esimiestä. Asiakasta täytyy teititellä joissakin työtehtävissä. Työnantaja kertoo sinulle työhön liittyvistä toimintatavoista.
- ▶ Pukeutuminen on melko vapaata, jos työnantaja ei ole sinulle muuta sanonut. Jos työtehtäviin kuuluu erityinen työasu, työnantaja yleensä antaa sen sinulle.
- ▶ Suomalaiset arvostavat täsmällisyyttä. Suomessa noudatetaan työaikaa tarkasti. Jos työ alkaa kahdeksalta, sinun täytyy olla paikalla ja valmiina työhön viimeistään kahdeksalta.
- ▶ Työaika voi olla myös joustava. Tällöin työaikakirjaukset ja -leimaukset täytyy tehdä huolellisesti, sillä ne toimivat palkanmaksun perusteena. Jos työaika on joustava, työnantaja kertoo sinulle työajan reunaehdot.

Työpaikalla täytyy toteutua tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

- ▶ Naista täytyy kohdella samalla tavalla kuin miestä. Maahanmuuttajaa täytyy kohdella samalla tavalla kuin suomalaisia. Sinua ei saa syrjiä, etkä sinä saa syrjiä muita.
- ▶ Syrjimistä ei ole se, että työnantaja jakaa työtehtävät työntekijöiden koulutuksen ja ammattitaidon perusteella. Kielitaito voi olla vaatimus joihinkin työtehtäviin. Suomen kielen osaaminen on aina työntekijälle eduksi!

Työntekijän velvollisuudet

- ▶ Työntekijän velvollisuus on noudattaa työnantajan antamia työmääräyksiä, suorittaa työ huolellisesti ja noudattaa työaikaa. Työntekijän täytyy säilyttää työnantajan liike- ja ammattisalaisuudet.

Työntekijän oikeudet

- ▶ Työntekijällä on oikeus turvalliseen työympäristöön. Työntekijällä on oikeus työehtosopimuksen (TES) ja työsopimuksen mukaiseen palkkaan, työaikaan ja lomaan. Työajasta on säädetty työaikalaissa ja lomista vuosilomalaisissa.

Lue lisää: www.finlex.fi

- ▶ Työntekijällä on oikeus sairauslomaan. Työntekijällä on oikeus palkkaan sairauden ajalta. Laki ja työehtosopimus määräävät palkallisen poissaolon pituuden. Työnantajan velvollisuus maksaa palkkaa sairausloman ajalta on rajallinen. Kun työnantajan velvollisuus loppuu, Kela maksaa sairauspäivärahaa. Voit saada Kelan sairauspäivärahaa vain, jos sinulla on oikeus Suomen sosiaaliturvaan. Voit saada sairauspäivärahaa, jos olet 16–67-vuotias ja sairauden takia työkyvytön. Sairauspäiväraha korvaa alle vuoden kestävästä työkyvyttömyyden aiheuttamaa ansionmenetystä.

Lue lisää: www.kela.fi/sairastaminen

Luottamusmies

Luottamusmies tai luottamusvaltuutettu edustaa työntekijöitä työpaikalla. Luottamusmies valitaan työehtosopimuksen perusteella. Luottamusmies tulkitsee työehtosopimuksen määräyksiä työntekijöiden puolesta. Hän edustaa siinä kaikkia työntekijöitä. Luottamusmiehellä ei ole velvollisuutta hoitaa työntekijöiden asioita, jos he eivät kuulu ammattiliittoon.

Kysy työkavereiltasi, kuka työpaikan luottamusmies on. Luottamusmieheltä voit kysyä neuvoja työhön liittyvissä asioissa.

Luottamusvaltuutettu edustaa kaikkia. Luottamusvaltuutettu valitaan vain, jos työpaikalla ei ole voimassa mitään työehtosopimusta.

Ammattiliitot

Suurin osa työntekijöistä kuuluu oman alan ammattiliittoon. Ammattiliitto huolehtii työntekijöiden oikeuksista.

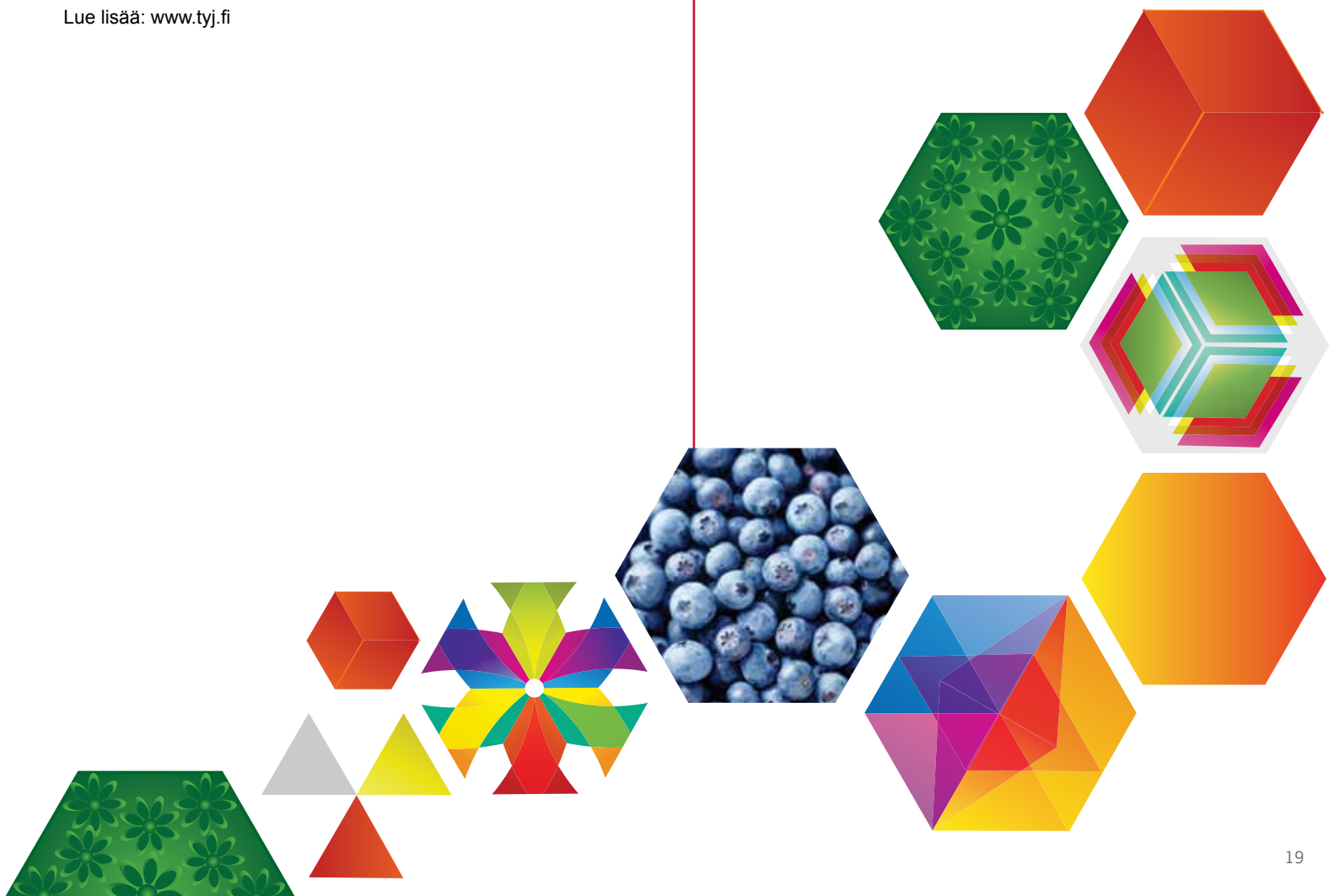
Ammattiliitosta voit kysyä työhön liittyvää apua.
Sinun täytyy maksaa jäsenmaksu, että voit kuulua ammattiliittoon.
Jäsenmaksun voi vähentää verotuksessa.

Työttömyyskassa

Ammattiliiton jäsenet kuuluvat yleensä myös työttömyyskassaan. Voit myös liittyä vain työttömyyskassaan. Tällöin kassaan maksetaan jäsenmaksua.

Työtön työnhakija voi saada ansiopäivärahaa työttömyyskassasta. Ansiopäivärahaa koskee työssäolo- ja jäsenyyssehto.

Lue lisää: www.tyj.fi

OPISKELU

AIKUISET JA OPISKELU

Aikuiset voivat opiskella Suomessa uuden ammatin tai täydentää koulutustaan. Opiskelu on Suomessa edullista, koska valtio tukee sitä verotuloilla.

- ▶ Aikuiset voivat opiskella samoja asioita kuin nuoret. Voit opiskella korkeakoulussa, ammatillisessa oppilaitoksessa, lukiossa tai peruskoulussa. Voit suorittaa lukion tai peruskoulun aikuislukiossa. Aikuislukion opetus on yleensä illalla, joten voit opiskella, vaikka olisit päivällä työssä.
- ▶ Suomessa on paljon kansalaisopistoja. Voit opiskella kansalaisopistossa iltaisin omaksi iloksi ja hyödyksi. Kielikurssit ja käsityöhön liittyvät kurssit ovat suosittuja. Voit opiskella myös ruoanvalmistusta, kulttuuria, musiikkia ja liikuntaa. Kurssit ovat edullisia tai jopa ilmaisia.
- ▶ Suomessa elinikäinen oppiminen on tärkeää. Suomalaiset ajattelevat, että opiskelu pitää virkeänä. Opiskelu on mahdollista kaikille, nuorille ja vanhoille. Valtio tukee opiskelua.

KELPAAKO TUTKINTONI SUOMESSA?

Tutkinnon rinnastaminen, tutkinnon tunnustaminen

Tutkintosi ei ehkä riitä oman alasi työhön Suomessa ja voit joutua opiskelemaan lisää.

- ▶ Tutkinnon tunnustaminen on päätös siitä, millainen kelpoisuus sinulla on hakea työtä tai opiskelupaikkaa ulkomaisen tutkinnon perusteella. Tunnustamisen tekee Opetushallitus, oman alan viranomainen, työnantaja tai korkeakoulu.
- ▶ Suomessa joitakin ammatteja varten tarvitaan virallinen lupa. Esimerkiksi lääkärin, sairaanhoitajan, opettajan ja sosiaalityöntekijän tehtävät edellyttävät ulkomaisen tutkinnon rinnastamis päätöstä. Oman maasi tutkinto ei ehkä riitä Suomessa. Voit joutua täydentämään koulutustasi, että saat tehdä oman alasi työtä. Usein sinun täytyy osata hyvin suomen tai ruotsin kieltä, jopa molempia. Viranomaiset voivat vaatia, että osaat kieltä tietyllä yleisen kielitutkinnon tasolla. Tutkinnon rinnastaminen ja tunnustaminen on maksullista. Lisää tietoa saat Opetushallituksesta.

Lue lisää: www.oph.fi/tutkintojentunnustaminen, recognition@oph.fi

Terveystieteiden tutkintojen tunnustaminen ja ammatinharjoittamisen laillistaminen: Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) www.valvira.fi

VOINKO OPISKELLA UUDEN AMMATIN?

Oppisopimus, näyttötutkinto

Monet Suomeen muuttaneet opiskelevat uuden ammatin. Uusi ammatti on usein sellaisella alalla, jossa työtä on paljon.

- ▶ Perinteisen opiskelun lisäksi on muita vaihtoehtoja. Voit opiskella oppisopimuksella. Se tarkoittaa, että opiskelet ammatin työpaikassa käytännön avulla. Saat työajasta palkkaa. Voit suorittaa ammatillisen tutkinnon oppisopimuksella.
- ▶ Voit suorittaa ammatillisen tutkinnon myös näyttötutkintona. Jos olet jo aikaisemmin hankkinut ammatissa vaadittavat tiedot ja taidot, voit osoittaa ne tutkinnossa tekemällä näytöt. Näytöt ovat tehtäviä, jotka suoritat. Tehtävät ovat kirjallisia, suullisia tai käytännön tehtäviä. Kun olet suorittanut kaikki tehtävät, saat todistuksen tutkinnosta.
- ▶ Voit opiskella myös etäopiskeluna. Etäopiskelu tarkoittaa usein internet-kursseja. Etäopinnot sopivat henkilölle, joka ei voi matkustaa opiskelupaikalle.
- ▶ Jos olet työtön ja opiskelet ammattia varten, voit saada taloudellista tukea opiskelua varten. Voit kysyä lisää TE-toimistosta.

KUINKA PALJON OPISKELU MAKSAA?

Suomessa opiskelu on edullista, esimerkiksi korkeakouluissa ei ole yleensä lukukausimaksua. Voit saada taloudellista tukea opiskeluun.

- ▶ Suomessa tutkintoon johtava opiskelu on edullista. Ammatillinen opiskelu on tutkintoon johtavaa opiskelua. Myös korkeakouluopiskelu on tutkintoon johtavaa opiskelua.
- ▶ Usein opiskelijan täytyy maksaa terveydenhuollosta. EU- ja ETA-maista tulevat opiskelijat saavat käyttää julkista terveydenhuoltoa, jos heillä on eurooppalainen sairaanhoitokortti. Tällöin he maksavat hoidosta saman verran kuin suomalaiset.
- ▶ Opiskelija voi saada opintotukea, jos hän opiskelee täysipäiväisesti. Opintotuki on taloudellista tukea, jota maksetaan perustutkinnon opiskelijalle. Jos et ole Suomen kansalainen, voit saada opintotukea vain tietyillä ehdoilla.

Opintotuen ehdot

Voit saada opintotukea, jos täytät nämä ehdot:

- asut Suomessa vakinaisesti.
- oleskelusi syy on muu kuin opiskelu, esimerkiksi työ tai perhe ja sinulla on tarvittava oleskelulupa tai rekisteröintitodistus.
- ▶ Jos Suomessa oleskelun peruste on pelkkä opiskelu, et voi saada opintotukea.
- ▶ Jos olet työtön ja opiskelet tutkintoa varten, voit saada työttömyysetuutta opiskelua varten. Lisää tietoa Kelasta ja TE-toimistosta.

Lue lisää: www.te-palvelut.fi > Koulutus ja ammatinvalinta

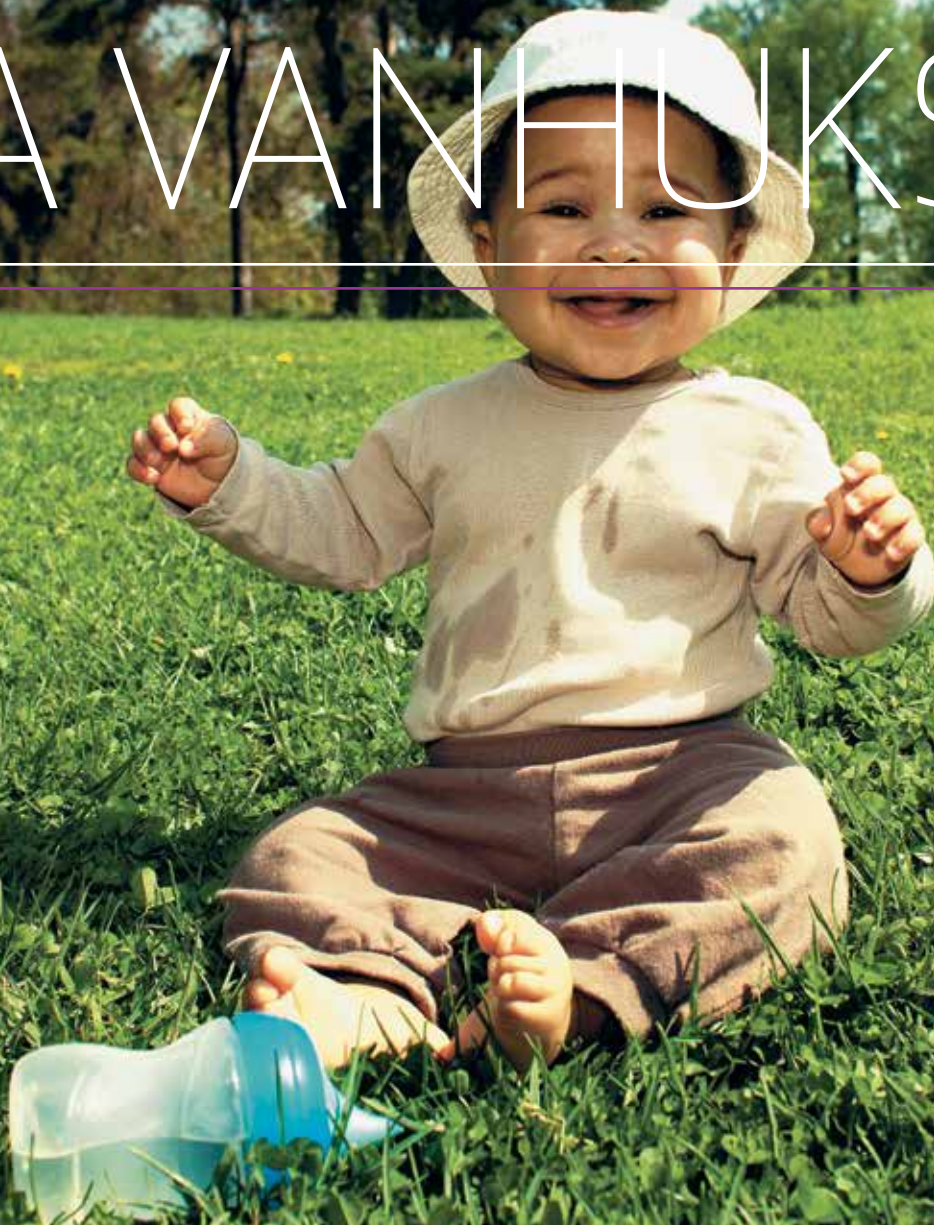
VOIKO SUOMESSA OPISKELLA MUILLA KIELILLÄ?

Suomessa suurin osa opetuksesta on suomeksi. Opetusta on myös ruotsiksi ja englanniksi.

- ▶ Suomen toinen virallinen kieli on ruotsi. Ruotsin kielellä on opetusta kaikilla kouluasteilla esikoulusta korkeakouluun. Ruotsinkielinen opetus on yleisintä kunnissa, joissa suurin osa asukkaista puhuu ruotsia. Korkeakouluissa ja ammattikorkeakouluissa on koulutusta myös englannin kielellä. Voit kysyä lisää Opetushallituksesta ja oppilaitoksista.

LAPSET, PERHE JAVANHUKSET

AVIOLIITTO

Suomessa saa mennä naimisiin 18-vuotiaana.

- ▶ Voit mennä naimisiin vasta sitten, kun kummallakin puolisoilla on esteettömyystodistus. Esteettömyystodistus todistaa, että et ole jo naimisissa jonkun toisen kanssa.
- ▶ Voit mennä naimisiin maistraatissa tai kirkossa. Monet suomalaiset haluavat mennä naimisiin kirkossa. Voit mennä maistraattiin siviilivihkimistä varten. Voit myös pyytää vihkijän kotiisi.
- ▶ Suomessa myös samaa sukupuolta olevat voivat elää virallisessa parisuhteessa. Suhdetta kutsutaan rekisteröidyksi parisuhteeksi. Rekisteröity parisuhde vastaa avioliittoa.

LAPSEN SUKUNIMI

Jos vanhemmilla on yhteinen sukunimi, heidän lapsensa saa saman sukunimen. Vanhemmilla voi olla myös eri sukunimet. Silloin lapsen rekisteröinnin yhteydessä täytyy ilmoittaa, kumman sukunimen lapsi saa.

- ▶ Lapsen voi rekisteröidä seurakuntaan tai maistraattiin. Rekisteröinnin yhteydessä täytyy ilmoittaa lapsen sukunimi. Jos vanhemmilla on jo yhteinen lapsi, uusi lapsi saa saman sukunimen kuin aikaisempi lapsi. Jos haluat uudelle lapselle eri sukunimen, sinun täytyy hakea muutosta maistraatista.

AVIOERO

Suomessa avioeroa voi hakea kumpikin aviopuoliso. Syytä ei tarvita.

- ▶ Voit saada avioeron, vaikka toinen aviopuoliso vastustaisi sitä. Avioeroa täytyy hakea kirjallisesti. Avioero haetaan käräjäoikeudesta. Löydät ohjeet käräjäoikeuden internet-sivulta www.oikeus.fi/4323.htm.

Lapsen hoitaminen eron jälkeen

Lapsella on oikeus äitiin ja isään myös vanhempien eron jälkeen. Lapsella on oikeus tavata kumpaakin vanhempaansa, vaikka lapsi asuisi vain toisen luona.

- ▶ Eron jälkeen vanhemmat päättävät, miten he jakavat lapsen hoitamisen. Lapsen hoitamisesta tehdään yleensä kirjallinen sopimus. Sopimuksessa vanhemmat päättävät, kumman vanhemman luona lapsi asuu. Sopimuksessa vanhemmat päättävät myös, onko kyseessä yhteishuoltajuus vai yksinhuoltajuus. Yhteishuoltajuus tarkoittaa, että vanhemmat päättävät lapsen asioista yhdessä.

▶ Yksinhuoltajuus tarkoittaa, että toinen vanhempi päättää lapsen asioista yksin. Voit kysyä lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvistä asioista sosiaalitoimiston lastenvalvojalta.

▶ Sopimuksessa vanhemmat päättävät myös, miten vanhemmat jakavat lapsen taloudelliset kulut. Se vanhempi, joka ei asu lapsen kanssa, maksaa toiselle elatusapua. Elatusapu turvaa lapsen taloudellisen hyvinvoinnin. Voit kysyä sosiaalitoimiston lastenvalvojalta, miten taloudellisten kulujen jakamisesta sovitaan.

▶ Voit kysyä perheasioiden sovittelusta sosiaalitoimistosta. Perheasioiden sovittelussa sosiaalitoimiston tai kasvatus- ja perheneuvolan henkilökunta auttaa vanhempia sopimaan asioista. Perheasioiden sovittelu on ilmaista. Jos vanhemmat sopivat lapsen hoitamisesta itse, sosiaalilautakunta voi vahvistaa sopimuksen. Sopimus on silloin laillinen.

▶ Jos vanhemmat eivät pysty sopimaan lapsen hoitamisesta, oikeus päättää asian. Oikeudenkäynti voi maksaa paljon. Voit saada oikeusapua ilmaiseksi, jos tulosi ovat hyvin pienet. Kelasta voit saada elatustukea, jos et saa elatusapua tai elatusapu on pieni.

LAPSILISÄ, ÄITIYSRAHA JA ISYYSRAHA

Suomessa lapsiperhettä tuetaan taloudellisesti.

Jos kuulut Suomen sosiaaliturvaan, voit saada Kelasta tukea perheen elättämiseen.

- ▶ Jokaisesta lapsesta maksetaan lapsilisää.

Lapsilisän määrä riippuu siitä, kuinka monta lasta perheessä on.

Lapsilisä maksetaan siihen asti, kun lapsi täyttää 17 vuotta.

Lapsilisä maksetaan toiselle vanhemmista.

- ▶ Voit saada vanhempainrahaa, jos olet kuulunut Suomessa Kelan hoitamaan sosiaaliturvaan vähintään 180 päivää väliittömästi ennen lapsen laskettua syntymäaikaa. Toisen EU- tai ETA-maan, Sveitsin tai Israelin sairausvakuutusajaksi voidaan myös laskea vaadittuun 180 päivään. Päivärahan määrä lasketaan ansiotulojen perusteella. Jos et ole ollut töissä, sinulle maksetaan vain minimipäivärahaa.

- ▶ Äitiysraha on tuki, jota maksetaan äitiysvapaan alusta 105 arkipäivää eteenpäin. Äitiysraha kestää noin neljä (4) kuukautta. Äitiysrahan avulla äiti voi jäädä kotiin hoitamaan lasta.

- ▶ Äitiysrahakauden jälkeen äiti tai isä voi saada vanhempainrahaa. Vanhempainrahaa maksetaan 158 arkipäivää. Lapsi on yleensä yhdeksän (9) kuukautta vanha, kun vanhempainrahan maksaminen päättyy.

- ▶ Jos isä jää kotiin hoitamaan lasta, hän saa isyysrahaa. Isän täytyy asua yhdessä lapsen äidin kanssa. Isyysrahaa voi saada yhteensä 54 arkipäivää, josta 18 arkipäivää voi pitää samaan aikaan äidin kanssa äitiys- tai vanhempainrahakaudella. Halutessaan isä voi pitää kaikki päivät vanhempainrahakauden jälkeen. Isän täytyy pitää päivät siihen mennessä kun lapsi täyttää kaksi (2) vuotta.

HOITOVAPAA

Hoitovapaa on työstä vapaa jakso, jonka voit viettää kotona vauvan kanssa. Hoitovapaasta täytyy sopia työnantajan kanssa.

- ▶ Hoitovapaata saa pitää siihen asti, kun lapsi täyttää kolme (3) vuotta. Hoitovapaalla voi olla vain toinen vanhemmista. Hoitovapaan ajalta maksetaan kotihoidon tukea. Voit hakea kotihoidon tukea Kelalta.

- ▶ Hoitovapaa on jokaisen vanhemman oikeus. Myös vauvan isä voi pitää hoitovapaan.

Lue lisää: www.kela.fi/lapsiperheet

LAPSEN KASVATUS

Vanhemmat ovat pääosin vastuussa lapsensa hyvinvoinnista ja kasvatuksesta. Yhteiskunnalla on palveluja, jotka tukevat vanhempiä lapsen kasvatuksessa. Tällaisia palveluja ovat muun muassa lastenneuvola ja päivähoito.

- ▶ Lastenneuvola seuraa ja tukee alle kouluikäisen lapsen kasvua ja kehitystä. Kunnalla on myös kasvatus- ja perheneuvoloita, jotka auttavat eri-ikäisiä lapsia ja heidän perheitään kasvatukseen ja perheen ihmissuhteisiin liittyvissä kysymyksissä.

LAPSEN PÄIVÄHOITO

Voit saada lapselle hoitopaikan kunnan päiväkodista tai perhepäivähoidosta. Päiväkoteja on myös yksityisiä.

- ▶ Päivähoitoon voi olla jono, joten sinun kannattaa hakea paikkaa ajoissa. Yleensä paikkaa täytyy hakea neljä (4) kuukautta etukäteen. Jos kuitenkin saat työtä tai lähdet opiskelemaan, voit hakea päivähoitopaikkaa viimeistään kaksi (2) viikkoa ennen kuin lapsi tarvitsee päivähoitopaikan.

- ▶ Jokaisella kunnan asukkaalla on oikeus saada lapselle päivähoitopaikka, kunnes lapsi menee kouluun. Jos haluaa hoitaa lasta kotona tai viedä hänet yksityiseen hoitopaikkaan, voit saada siihen lasten kotihoidon tukea tai yksityisen hoidon tukea. Päiväkodin ja perhepäivähoidon lisäksi on kunnan leikkipuistoja ja kerhoja. Leikkipuistossa ja kerhoissa on ohjaajat, jotka huolehtivat lapsista. Voit käydä myös itse leikkipuistossa lapsen kanssa. Avoimessa päiväkodissa vanhemmat käyvät yhdessä lasten kanssa. Voit tutustua muihin perheisiin leikkipuistossa ja avoimessa päiväkodissa. Voit kysyä lisätietoa oman kunnan päivähoitosta.

Kuinka paljon päivähoito maksaa?

Kunnan päivähoiton hinta riippuu vanhempien tuloista. Yksityinen päiväkotitoi voi olla kalliimpi kuin kunnan päiväkotitoi tai perhepäiväkotitoi. Leikkipuisto-, kerho- ja avoin päiväkotitoiminta maksavat vähemmän.

- ▶ Voit hakea yksityisen hoidon tukea yksityisen päivähoiton maksuihin Kelalta. Voit myös hoitaa lastasi kotona. Silloin voit hakea Kelalta kotihoidontukea. Voit myös palkata hoitajan omaan kotiisi. Silloin voit myös hakea yksityisen hoidon tukea. Lue lisää: www.kela.fi

PERUSOPETUS

Suomessa koulu alkaa sinä vuonna, jona lapsi täyttää seitsemän (7) vuotta. Suomessa lapsilla on oppivelvollisuus.

- ▶ Oppivelvollisuus tarkoittaa, että Suomessa vakinaisesti asuvan lapsen täytyy suorittaa tietty oppimäärä. Yleensä lapset suorittavat oppimäärän käymällä peruskoulun. Aikuiset eivät ole oppivelvollisia, mutta myös he voivat suorittaa perusopetuksen esimerkiksi aikuislukiossa.

Suomalainen koulujärjestelmä

- ▶ Perusopetus kestää yhdeksän (9) vuotta. Lapsi aloittaa peruskoulun sinä vuonna, jonka aikana hän täyttää seitsemän (7) vuotta. Lapsi voi osallistua esiopetukseen peruskoulua ennen. Esiopetus ei ole pakollista, mutta useimmat lapset suorittavat esiopetuksen. Maahanmuuttajien lapset voivat myös osallistua opetukseen, joka valmistaa perusopetukseen. Perusopetukseen valmistavassa opetuksessa opiskellaan suomen tai ruotsin kieltä ja muita oppiaineita. Lapset harjoittelevat esiopetuksessa leikin avulla samoja asioita kuin koulussa. Opetuksessa otetaan huomioon lapsen ikä ja taidot.

- ▶ Maahanmuuttajien lapset opiskelevat peruskoulussa yleensä suomea tai ruotsia toisena kielenä. He eivät yleensä osallistu äidinkielen ja kirjallisuuden opetukseen. Maahanmuuttajien lapset voivat myös opiskella peruskoulussa omaa äidinkieltään, jos kunta järjestää kyseisen kielen opetusta. Voit kysyä oman äidinkielen opetuksesta koulusta tai kunnan opetusvirastosta. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetus on suoritettu. Jos peruskoulun oppimäärää ei suoriteta, oppivelvollisuus loppuu sen lukuvuoden lopussa, jolloin oppilas täyttää 17 vuotta. Suomessa on tärkeää opiskella ja suorittaa perusopetuksen oppimäärä. Jos et ole suorittanut perusopetusta, voi olla vaikea päästä jatko-opintoihin.

Lue lisää: www.oph.fi

KANSAINVÄLISET KOULUT

Suomessa on myös kansainvälisiä kouluja.

- ▶ Kansainvälisessä koulussa opetuksen kieli on englanti. Helsingin lisäksi kansainvälisiä kouluja on Espoossa, Vantaalla, Turussa, Jyväskylässä, Tampereella ja Oulussa. Kansainväliset koulut eivät ole ilmaisia, vaan vanhemmat joutuvat itse maksamaan koulumaksun.
- ▶ Suomessa on myös maksuttomia kielikouluja. Näitä ovat englantilainen, ranskalainen, saksalainen ja venäläinen koulu. Voit kysyä lisää kouluista kunnan koulutoimistoista.

KUINKA PALJON KOULU MAKSAA?

Koulujärjestelmää tuetaan verorahoilla, joten koulu on opiskelijalle ilmainen. Koulussa tarjotaan lapsille lämmin ruoka.

- ▶ Suomessa perusopetus on ilmaista. Palvelu maksetaan verovaroilla. Lapsen koulupäivään kuuluu joka päivä maksuton lounas.
- ▶ Myös toisen asteen koulutus on ilmainen. Toisen asteen kouluja ovat lukiot ja ammatilliset oppilaitokset. Opiskelijat maksavat kuitenkin itse oppikirjat ja muut opiskeluvälineet. Lounas on opiskelijalle ilmainen.
- ▶ Kansainväliset koulut ja muut yksityiset koulut voivat periä maksuja. Vanhemmat joutuvat itse maksamaan lukukausimaksun, jos lapsi on kansainvälisessä koulussa. Lukukausimaksu on muutama sata euroa vuodessa. Voit kysyä lisää Opetushallituksesta.

Voit kysyä lisää Opetushallituksesta, www.oph.fi.

VÄKIVALTA PERHEESSÄ

Suomessa väkivalta on rikos myös perheessä. Myös muut kuin perheenjäsenet voivat ilmoittaa poliisille perheväkivallasta.

- ▶ Pahoinpitely ja muu väkivalta ovat rikoksia myös avioliitossa ja avioliitossa. Seksuaalinen väkivalta on rikos myös parisuhteessa.
- ▶ Laki kieltää lasten ruumiillisen kurittamisen. Lasta ei saa lyödä, tukistaa tai kurittaa fyysisesti. Tyttöjen ympärileikkaus on Suomessa rikos. Poikien ympärileikkaus ilman lääketieteellistä perustetta voi myös olla rikos. Lasta ei saa pahoinpidellä myöskään henkisesti. Myös henkinen väkivalta on rikos. Henkistä väkivaltaa on esimerkiksi uhkailu ja pelottelu. Kerro aina viranomaiselle kunniaan liittyvästä uhkailusta ja teoista. Kunniaan

liittyvä väkivalta on rikos. Voit kertoa väkivallasta esimerkiksi sosiaaliväkivallalle, lääkärille ja neuvolan hoitajalle.

► Voit saada apua soittamalla hätänumeroon 112, jos joudut väkivallan kohteeksi. Jos et voi olla kotona, voit mennä turvakotiin. Turvakodista saat kriisiapua ja välittömän suojan. Voit asua turvakodissa yleensä niin kauan, kuin kotona ei ole turvallista.

Lue lisää: www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/turvakodit

► Voit saada myös terapia-apua. Palvelu on usein puhelinpalvelua. Jotkut järjestöt tarjoavat myös henkilökohtaista terapiaa.

► Jos joudut elämään jatkuvan uhan alla, voit hakea väkivallan tekijälle lähestymiskieltoa. Silloin väkivallan tekijä tekee rikoksen, jos hän ottaa yhteyttä sinuun. Voit hakea lähestymiskieltoa myös silloin, kun väkivallan tekijä on oman perheesi jäsen.

Päivystävät puhelimet:

Monika-naiset 09 692 2304, www.monikanaiset.fi 24 h joka päivä

Naisten linja 0800 02400 suomeksi ma-pe klo 16–20, ruotsiksi ke klo 16–20, englanniksi pe klo 16–20

Tukinainen, Kriisipäivystys, 0800 97899, ma-pe klo 9–15, la-su klo 15–21, pyhinä ja niiden aattona klo 15–21

Miehen linja, 09 276 62899 ma-pe klo 8–16, kontakti@lyomatonline.fi

Rikosuhripäivystys, www.riku.fi

Kunniaan ja häpeään liittyvät kysymykset, Ihmisoikeusliiton Kitke!-hanke: 040 760 0323 ma klo 10–14, ti klo 13–15, ke klo 10–14, to klo 13–15

Tyttöjen ympärileikkausasiat, Ihmisoikeusliiton KokoNainen-toiminta: 044 742 0411.

VANHUKSET

Vanhalle ihmiselle on tarjolla tukea ja palveluita.

Voit saada taloudellista tukea ja apua kodin hoidossa.

► Kunta on vastuussa hoitoa ja huolenpitoa tarvitsevan vanhuksen auttamisesta. Voit saada apua jokapäiväiseen toimintaan, kuten syömiseen, peseytymiseen ja liikkumiseen. Voit tarpeen mukaan saada kotiin terveydenhoitajan kunnan sairaanhoidosta. Ateriapalvelu voi tuoda lämmintä ruokaa kotiin. Asunnossa voidaan tehdä muutoksia, jotta liikkuminen on helpompaa. Palvelun maksu riippuu vanhuksen tuloista. Jotkut järjestöt tarjoavat palveluja ilmaiseksi vapaaehtoisapuna.

► Myös vanhuksat saavat taloudellista tukea, jos rahat eivät riitä elämiseen. Vanhuksat saavat yleensä eläkettä. Eläkkeen lisäksi vanhuksat voivat saada asumistukea asumismenoihin ja eläkettä saavan hoitotukea. He voivat saada näitä tukia, jos he tarvitsevat toisen henkilön apua ja heillä on sairaudesta johtuvia kustannuksia.

► Jos omainen tai muu läheinen henkilö hoitaa vanhusta kotona, hän voi hakea kunnalta omaishoidon tukea. Jos vanhus ei enää selviä kotona, hän voi päästä palveluasuntoon tai laitoshoitoon. Lisää tietoa saat kaupunkisi tai kuntasi sosiaalitoimistosta tai Kelasta.

ELÄKE

Suomessa on kolmenlaista eläkettä: työeläke ja sitä täydentävät kansaneläke ja takuueläke.

Katso lisää osiosta 2. Työ, s. 17

TERVEYS

LÄÄKÄRI

Suomessa moni käyttää julkisia terveysterveyspalveluita. Julkiset terveysterveyspalvelut jakautuvat perusterveydenhuoltoon ja erikoissairaanhoidon.

- ▶ Perusterveydenhuollon palvelut tuotetaan kunnan terveyskeskuksessa. Terveyskeskuksissa on muun muassa lääkärin vastaanotto sairaille ja vuodeosastoja sairaalahoitoa tarvitseville. Terveyskeskuslääkäriltä saat tarvittaessa lähetteen erikoissairaanhoidon. Löydät terveysterveyskeskuksen yhteystiedot kaupungin tai kunnan internet-sivulta ja puhelinluettelosta.
- ▶ Jos sairastut vakavasti illalla tai viikonloppuna, sinun täytyy mennä päivystykseen. Löydät päivystävän lääkärin yhteystiedot kaupunkisi tai kuntasi internet-sivulta ja puhelinluettelosta. Kaikki kiireellistä hoitoa tarvitsevat saavat Suomessa apua terveyskeskusten ja sairaaloiden päivystysvastaanotoilla. Potilaan asuinkunta ei vaikuta siihen, saako hän hoitoa toisessa kunnassa.
- ▶ Sinulla on oikeus julkisiin terveysterveyspalveluihin, jos maistraatti on antanut sinulle kotikunnan. Tällöin maksat palveluista vain kunnan asukkaalle kuuluvan asiakasmaksun. Asiakasmaksua ei tarvitse maksaa kaikissa kunnissa. Jos olet tullut EU- tai ETA-valtiosta tai Sveitsistä Suomeen työhön, voit saada Kelasta todistuksen, että sinulla on oikeus julkisiin terveysterveyspalveluihin. Tällöin maksat hoidosta vain asiakasmaksun. Kiireellistä hoitoa annetaan kaikille, mutta maksut voivat olla suuremmat.
- ▶ Voit käydä myös yksityisellä lääkärillä. Pääsy yksityisen lääkärin luo voi olla nopeampaa, mutta maksaa enemmän.

TYÖTERVEYSHUOLTO

Suurin osa työpaikoista järjestää työntekijöilleen työterveyspalvelut. Työterveyspalveluihin kuuluvat ennaltaehkäisevät työterveystarkastukset sekä työterveysneuvonta. Työnantaja voi järjestää myös sairaanhoitopalveluja ja muita terveydenhuollon palveluja. Työterveyshuoltopalveluja tarjoavat työterveyshoitaja, työterveyslääkäri, työpsykologi ja työfysioterapeutti. Näiden lisäksi voi olla myös muiden asiantuntijoiden palveluja.

- ▶ Tarkista, onko työnantajasi järjestänyt työntekijöilleen työterveyshuollon ja mitä palveluja siihen kuuluu. Tarkista ennen lääkärissä käyntiä, maksaako työnantajasi palvelun, jota tarvitset. Jos sairastut, tarkista, voitko käyttää työterveyshuollon tarjoamia sairaanhoitopalveluja ilmaiseksi. Jos tarvitset palvelua, jota työnantaja ei maksa, voit käydä terveyskeskuksessa tai käyttää yksityisiä terveydenhuollon palveluja.

MIELENTERVEYS

Jos olet masentunut tai ahdistunut, hakeudu terveyskeskukseen. Saat tarpeen mukaan hoitoa sieltä tai lääkäri voi tehdä lähetteen erikoissairaanhoidon.

LAPSEN TERVEYS

Vauvat ja muut alle kouluikäiset käyvät äidin tai isän kanssa lastenneuvolassa. Terveysterveyskeskuksessa neuvolan henkilökunta seuraa ja tukee lapsen kehitystä. Neuvola tukee vanhempia myös lapsen kasvatuksessa ja parisuhteen hoitamisessa.

- ▶ Neuvolan terveydenhoitaja seuraa muun muassa lapsen painoa ja pituutta. Terveydenhoitaja seuraa myös lapsen motoriikan ja puheen kehitystä. Neuvolan henkilökunta antaa myös ohjeita imeytyksestä, terveellisestä ruokavaliosta ja muista elintavoista. Neuvola seuraa ja tukee myös äidin ja isän jaksamista ja hyvinvointia. Terveydenhoitaja rokottaa lapset vakavia tauteja vastaan kansallisen rokotusohjelman mukaisesti. Lapset saavat rokotuksen esimerkiksi tuhkarokkoa (morbilli), sikotautia (parotiitti) ja vihurirokkoa (rubella) vastaan. Lapset voivat saada rokotuksen myös rotavirusta vastaan. Rokotukset eivät ole pakollisia, mutta ne ovat hyödyllisiä. Taudit ja niiden seuraukset voivat olla erittäin vakavia. Neuvolasta ohjataan tarvittaessa muihin palveluihin kuten puheterapeutille tai psykologin vastaanotolle.

- ▶ Kaikille perusopetuksessa oleville lapsille on järjestetty kouluterveydenhuolto. Kouluterveydenhuoltoon kuuluu joka vuosi terveystarkastus. Vanhemmat kutsutaan mukaan joihinkin tarkastuksiin. Silloin keskustellaan myös vanhempien jaksamisesta ja hyvinvoinnista. Kouluterveydenhuoltoon kuuluu myös suun terveydenhuolto ja rokotukset.

SUUN TERVEYS

Suun terveydenhuollon palveluja järjestetään terveyskeskuksessa koko väestölle. Kunnan hammashoitoon pääsy voi kestää pitkään. Oikeus päästä hammashoitoon on viimeistään kuuden (6) kuukauden kuluessa yhteydenotosta. Hoitoon pääsy arvioidaan tarpeen perusteella. Kiireellisessä tapauksessa hoitoon pääsee nopeammin.

- ▶ Jos kärsit hammassärystä, ota yhteyttä terveyskeskuksen hammashoitolaan. Äkilliset sairaudet tai tapaturmat hoidetaan päivystyksessä. Voit käydä myös yksityisellä hammaslääkärillä. Yksityisen hammaslääkärin luo pääsy on nopeaa, mutta maksaa enemmän. Kela korvaa osan yksityisen hammaslääkärin palkkiosta. Hae korvausta Kelasta. Voit kysyä lisää hammashoidosta kuntasi terveyskeskuksesta.

- ▶ Jokaisen kannattaa pitää huolta oman suunsa terveydestä harjaamalla hampaat aamulla ja illalla ja syömällä terveellisesti.

KUINKA PALJON LÄÄKÄRI MAKSAA?

Terveyskeskuksen palvelu ei ole aina ilmaista. Maksu ei kuitenkaan ole suuri. Yksityisen lääkärin maksu on enemmän, mutta Kela voi maksaa osan maksusta takaisin.

- ▶ Sinun kannattaa tarkistaa asia, ennen kuin menet lääkäriin. Jotkut terveyskeskuksen palvelut ovat ilmaisia, jos sinulla on kotikunta Suomessa. Esimerkiksi äidit ja isät eivät joudu maksamaan, kun käyvät neuvolassa. Saat tietoa asiakasmaksuista kuntasi terveyskeskuksesta.
- ▶ Jos sinulla on oikeus Suomen sairausvakuutukseen, Kela korvaa osan yksityisistä lääkärikuluistasi. Saat Kela-kortin avulla suorakorvauksen esimerkiksi yksityisen lääkäriaseman maksusta. Suorakorvaus tarkoittaa, että maksat yksityisellä lääkäriasemalla laskusta vain omavastuun eli osan laskusta. Saat suorakorvauksen myös apteekissa joistakin lääkkeistä.

RASKAUDEN AJAN TERVEYDENHOITO

Suomessa naisen terveyttä ja hyvinvointia seurataan koko raskauden ajan. Nainen käy terveyskeskuksen äitiysneuvolassa säännöllisesti raskausaikana ja sen jälkeen.

- ▶ Neuvolan henkilöstö seuraa äidin terveyttä sekä sikiön kehitystä ja hyvinvointia. Neuvolan henkilöstö auttaa myös vanhempia valmistautumaan vanhemmuuteen ja muutoksiin, jotka lapsi tuo perheeseen. Neuvolassa annetaan tietoa terveellisistä elintavoista kuten ravitsemuksesta ja liikunnasta. Äitiysneuvolan tehtävä on valmistaa äiti synnytykseen ja tunnistaa raskausajan ongelmia. Äitiysneuvolan tehtävä on myös lähettää äiti jatkohoitoon, jos tulee ongelmia. Äidin neuvolakäyntien lisäksi vanhemmat voivat osallistua perhevalmennukseen. Neuvola tekee myös kotikäynnin. Neuvola antaa myös isälle terveysneuvontaa ja isyyteen liittyvää tukea. Neuvolassa käynti on ilmaista, jos sinulla on kotikunta Suomessa. Se on ilmaista myös, jos olet tullut EU-tai ETA-maasta tai Sveitsistä Suomeen työhön tai olet työntekijän perheenjäsen.

VAUVAN HOITAMINEN

Neuvolan terveydenhoitaja seuraa lapsen terveyttä, kasvua ja kehitystä säännöllisesti koulun alkuun asti. Seuranta on tiheää ensimmäisen elinvuoden aikana.

- ▶ Neuvolan terveydenhoitaja antaa ohjeita lapsen hoitoon ja kasvatukseen. Terveydenhoitaja myös keskustelee sinun kanssasi mahdollisista ongelmista. Sinun kannattaa pyytää apua, jos et jaksaa vauvan kanssa tai sinulla on muuta kysyttävää. Ota yhteyttä ajoissa! Jotkut järjestöt auttavat lapsen hoidon kanssa. Se on ilmaista tai maksaa vähän. Tietoja saat oman kuntasi äitiys- ja lastenneuvolasta tai sosiaalitoimistosta.

VAMMAISET

Vammaiselle henkilölle on tarjolla paljon apua. Taloudellisen tuen lisäksi voit saada apua asumiseen, kouluun, työhön tai muihin päivittäisiin asioihin.

- ▶ Vammainen henkilö voi saada apua kodin hoitoon. Näin hän voi asua helpommin omassa asunnossaan. Apua voi saada myös kodin ulkopuolelle esimerkiksi liikkumiseen ja harrastamiseen. Vammainen voi saada apuvälineitä, jotka auttavat opiskelussa tai työnteossa.
- ▶ Vammaisella lapsella on oikeus saada tukea päivähoitossa ja koulussa, jos hän tarvitsee sitä. Vammainen lapsi voi myös saada avukseen koulunkäyntiavustajan, jos opetukseen osallistuminen on vaikeaa. Koulunkäyntiavustaja voi olla yhteinen usealle lapselle. Jos hoidat vammaista lastasi kotona, voit saada vammaistukea. Vammaistukea haetaan Kelalta.
- ▶ Moniin palveluihin edellytetään lääkärintodistusta. Voit hakea lääkärintodistusta terveysasemalta. Voit kysyä lisää terveysasemalta tai sosiaalitoimistosta. Voit kysyä neuvoa myös järjestöstä, joka auttaa vammaisia. Kelasta voit saada myös aikuisen vammaistukea. Aikuisen vammaistuki on rahakorvaus. Voit saada aikuisen vammaistukea, jos vammaisuus alentaa toimintakykäsi tai aiheuttaa kustannuksia ja avuntarvetta.

Lue lisää: www.kela.fi/kuntoutus, www.kela.fi/vammaistuet, www.tukikeskushilma.fi

PÄIHDEONGELMAT

Kun haluat eroon päihteistä (alkoholi, huumeet), ota yhteys terveyskeskukseen. Siellä voidaan arvioida kuntoutustarpeesi. Sosiaalitoimi voi myöntää sinulle kuntoutusjakson katkaisuhoidon.

HÄTÄTILANTEET (SOS)

Yleinen hätänumero on 112. Et tarvitse suuntanumeroa. Voit soittaa hätänumeroon, jos tarvitset nopeasti poliisia, ambulanssia tai palokuntaa.

- ▶ Kun soitat, kerro ensin nimesi. Kerro sitten, mitä on tapahtunut ja missä. Kerro myös, jos ihmisiä on vaarassa. Vastaa kysymyksiin ja toimi ohjeiden mukaisesti. Lopeta puhelu vasta, kun saat luvan.
- ▶ Hätänumeroon saa soittaa vain, kun on oikea hätätilanne. Hätänumeroon soittaminen on aina ilmaista, myös matkapuhelimesta.
- ▶ Jos joku on saanut myrkytyksen, voit soittaa Myrkytystietokeskukseen. Myrkytystietokeskuksen henkilökunta neuvoo, mitä täytyy tehdä. Myrkytystietokeskus: 09 471 977
- ▶ Jos eläimellä on hätätilanne, soita päivystävälle eläinlääkärille. Löydät päivystävän eläinlääkärin yhteystiedot kaupunkisi tai kuntasi internet-sivulta ja puhelinluettelosta.

Joitakin fraaseja:

My name is...

There has been an accident.

There is a fire here.

People are in danger.

There has been a car accident.

Someone has been hurt.

Someone has had a fit.

The address is...

Nimeni on...

Täällä on tapahtunut onnettomuus.

Täällä on tulipalo.

Ihmisiä on vaarassa.

Täällä on ollut

Joku on loukkaantunut.

Joku on saanut kohtauksen.

Osoite on...

ARKI

AJOKORTTI

Suomessa saa ajaa autoa vain 18 vuotta täyttänyt henkilö.

- ▶ Jos sinulla on EU-maassa tai ETA-maassa myönnetty ajokortti, voit ajaa autoa Suomessa. Ajo-oikeus on sen luokan mukainen, joka on kirjattu ajokorttiisi. Myös Pohjoismaissa myönnetty ajokortti kelpaa Suomessa.
- ▶ Jos sinulla on Geneven tai Wienin tieliikennesopimusvaltioissa myönnetty ajokortti, voit ajaa autoa Suomessa. Ajo-oikeus on voimassa vain vuoden siitä päivästä lähtien, kun tulit Suomeen.
- ▶ Voit saada tilapäisen ajokortin, jos ajokorttisi ei kelpaa Suomessa. Poliisi myöntää tilapäisen ajokortin enintään yhden (1) vuoden ajaksi. Voit vaihtaa ulkomaisen ajokortin suomalaiseen, mutta se maksaa. Poliisi voi vaatia, että selvität terveydentilasi. Poliisi voi vaatia, että hankit ajokortistasi virallisen käännoksen suomeksi. Voit kysyä lisää poliisilta. Yleensä poliisi ei vaadi uutta kuljettajantutkintoa, jos ajokortti vaihdetaan suomalaiseen vuoden kuluessa Suomeen tulosta.

KAUPAT

Suomessa kaupassa ei yleensä tingitä, vaan hinta on merkitty tuotteeseen tai hyllyn reunaan.

- ▶ Ostoksen hinta on kokonaishinta, joka sisältää arvonlisäveron (ALV).
- ▶ Isoissa kaupungeissa on myös kauppiaita, jotka myyvät eri uskonnoille tai kulttuureille tyypillistä ruokaa. Voit kysyä ihmisiltä, mistä löydät niin sanottuja etnisiä kauppiaita. Myös etnisiä vaatekauppiaita ja kampaamoita on jonkin verran.

Milloin kaupat ovat auki?

Ruokakaupat ovat yleensä auki klo 9–21. Pienet ruokakaupat voivat avata aikaisemmin ja mennä kiinni myöhemmin.

- ▶ Muut kaupat, esimerkiksi vaatekaupat, ovat yleensä auki maanantaista perjantaihin klo 9–20 ja lauantaina 9–18. Jotkut kaupat ovat auki myös sunnuntaina.

VIRASTOT

Suomessa jotkut asiat täytyy hoitaa henkilökohtaisesti virastossa. Virastot palvelevat myös puhelimitse, postitse ja sähköisesti.

- ▶ Viraston työntekijät auttavat sinua, jos et ymmärrä jotain asiaa. Valtion viraston ja hallinnon työntekijää sanotaan virkamieheksi. Myös poliisi on virkamies.
- ▶ Suomessa virkamiehet ovat luotettavia. He eivät ota vastaan lahjuksia, eikä heille anneta lahjoja. He kohtelevat asiakkaitaan tasa-arvoisesti. Voit puhua heidän kanssaan turvallisesti.

Milloin virastot ovat auki?

Valtion ja kunnan virastot ovat yleensä auki klo 8–16.

- ▶ Viraston asiakaspalvelun aukioloaika voi olla eri kuin viraston aukioloaika. Viraston aukiolo kannattaa tarkistaa etukäteen.

ALKOHOLI JA HUUMEET

Suomessa alkoholia ei saa myydä eikä tarjota alle 18-vuotiaalle.

- ▶ Ruokakaupassa myydään vain olutta ja siideriä. Viiniä ja viinaa myydään vain Alkossa. Alko on valtion omistama yritys, joka myy alkoholia.
- ▶ Jos olet juonut alkoholia, et saa ajaa autoa. Rattijuopumuksen raja on 0,5 promillea.
- ▶ Suomessa seuraa ankara rangaistus, jos ajat, kun olet juonut alkoholia. Voit saada sakkoa tai vankeutta ja menettää ajokorttisi.

Laki kieltää kaikki huumeet Suomessa

- ▶ Suomessa huumeiden tuonti maahan, ostaminen, myynti, viljely, hallussapito ja käyttö on rikollista. Kiellettyjä huumeaineita ovat myös khat ja kannabis. Rangaistukset ovat hyvin ankaria.

VAPAA-AIKA

Vapaa-aika on tärkeää suomalaisille. Sanomalehdet ja paikallislehdet ilmoittavat päivän tapahtumista. Kaupunkisi ja kuntasi internet-sivut kertovat myös paikallisista tapahtumista.

- ▶ Suomessa on paljon mahdollisuuksia opiskella. Työväenopistot ja kansalaisopistot järjestävät edullisia kursseja. Voit opiskella kursseilla kieliä, ruoan valmistusta tai käsitöitä. Moni opiskelee musiikkia ja liikuntaa.
- ▶ Suomalaiset lukevat paljon ja siksi Suomessa on paljon kirjastoja. Voit lainata kirjoja ilmaiseksi kirjastosta. Kirjastosta voit kysyä myös lehtiä ja kirjoja eri kielillä. Kirjastokortti on ilmainen. Saat kirjastokortin kirjastosta.
- ▶ Voit käydä museossa, teatterissa tai elokuvissa vapaa-ajalla. Suomessa elokuvaa ei dubata eli puhuta päälle. Elokuvassa on alkuperäinen ääni ja tekstitys suomen ja ruotsin kielellä.
- ▶ Isoissa kaupungeissa on kulttuurikeskuksia, joissa on kansainvälistä ohjelmaa ja toimintaa. Monet järjestöt, kuten Suomen Punainen Risti, järjestävät eri kulttuureista tuleville toimintaa. Maahanmuuttajat ovat myös perustaneet omia yhdistyksiä.

Lapset, nuoret ja vapaa-aika

Koulupäivä loppuu yleensä ennen vanhempien työpäivää. Koulun jälkeen lapset voivat viettää aikaa esimerkiksi kunnan leikkipuistossa. Lapset voivat myös osallistua koulun iltapäivä- tai kerhotoimintaan.

- ▶ Kunnat järjestävät koululaisille toimintaa aamu- ja iltapäivällä. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta on tarkoitettu 1. ja 2. vuosiluokkien oppilaille sekä kaikkien vuosiluokkien erityisoppilaille. Kunnilla ei ole velvollisuutta tarjota toimintaa. Kunnat voivat periä maksun aamu- ja iltapäivätoiminnasta. Myös koulut järjestävät kerhotoimintaa oppilailleen. Se on yleensä ilmaista.
- ▶ Kunnat ja seurakunnat järjestävät toimintaa lapsille. Seurakunnalla on kerhoja, joissa lapset voivat askarrella tai harrastaa musiikkia. Lapset voivat käydä kerhossa, vaikka eivät kuuluisi kirkkoon.
- ▶ Nuoria varten on nuorisotaloja ja kerhoja. Kaupungit ja kunnat tukevat nuorten vapaa-ajan toimintaa. Nuoret voivat mennä nuorisotaloon tapaamaan kavereita koulun jälkeen.
- ▶ Urheiluseurat järjestävät lapsille ja nuorille paljon toimintaa. Urheiluseurat ovat yleensä yksityisiä, joten ne eivät ole ilmaisia.

KANSALLISET JUHLAPÄIVÄT

Kansalliset juhlapäivät ovat niin sanottuja pyhäpäiviä. Se tarkoittaa, että kaikki virastot ja kaupat ovat kiinni. Perheillä on usein omia perinteitä, joiden mukaan he viettävät juhlapäiviä.

Jouluna monet suomalaiset viettävät aikaa perheensä kanssa.

Suomen viralliset juhlapäivät ovat:

Uudenvuodenpäivä (1.1.)

Loppiainen (6.1.)

Pitkäperjantai

Pääsiäispäivä

Toinen pääsiäispäivä

Vappu (1.5.)

Helatorstai

Helluntaipäivä

Juhannusaatto

Juhannuspäivä

Pyhäinpäivä

Suomen itsenäisyyspäivä (6.12.)

Jouluaatto (24.12.)

Joulupäivä (25.12.)

Tapaninpäivä (26.12.)

▶ Monet kansalliset juhlapäivät liittyvät kristilliseen uskontoon. Esimerkiksi helatorstai on juhlapäivä, jota vietetään Jeesuksen taivaaseen astumisen muistoksi. Virallisten juhlapäivien lisäksi jotkut päivät voivat olla osittain vapaita.

Osittain vapaita päiviä ovat esimerkiksi juhannusaatto 24.6. ja jouluaatto 24.12. Useimmilla ihmisillä on silloin vapaata työstä.

Kaupan henkilökunta voi joutua olemaan töissä.

Sairaalat päivystävät aina.

▶ Jotkut kansalliset juhlapäivät ovat liputuspäiviä.

Se tarkoittaa, että Suomen lippu nostetaan tankoon.

Esimerkiksi vappuna ja itsenäisyyspäivänä nostetaan lippu tankoon. Suomessa on myös liputuspäiviä, joihin ei liity virallista juhlapäivää. Useat liputuspäivät liittyvät Suomen kulttuuriin. Esimerkiksi Kalevalan päivä 28.2. on suomalaisen kulttuurin juhlapäivä.

▶ Taloyhtiön lippu nostetaan usein puolittankoon, kun joku talon asukas on kuollut.

SUOMI JA SUOMALAISET

OSIO 7.

SUOMI JA SUOMALAISET

Suomi on melko suuri, mutta harvaan asuttu maa. Kaupunkeja on vähemmän kuin monissa muissa maissa ja luontoa on paljon.

- ▶ Suomi on hyvinvointivaltio. Se tarkoittaa, että valtio pitää huolta esimerkiksi köyhistä, sairaista ja vammaisista. Perusopetus on lapsille ilmaista.
- ▶ Palvelut rahoitetaan keräämällä ihmisiltä ja yrityksiltä verotuloja ja maksuja.
- ▶ Suomalaiset voivat olla aluksi hiljaisia. Kun suomalaiseen tutustuu, voi saada ystävän loppuelämän ajaksi.

MILLAINEN MAA SUOMI ON?

Suomi on demokraattinen tasavalta.
Suomessa ei ole kuninkaallisia, vaan presidentti.
Suomi on Euroopan Unionin (EU) jäsen.

- ▶ Suomi on Euroopan mittakaavassa melko suuri maa. Pinta-ala on 338 127 km². Ihmisiä on kuitenkin vähän, noin 5 400 000. Suurin osa ihmisistä asuu maan eteläisessä osassa. Pohjoisessa asuu vähän ihmisiä.
- ▶ Helsingissä, pääkaupungissa, on noin 590 000 asukasta. Pääkaupunkiseudun suurissa kaupungeissa, Helsingin, Espoon ja Vantaan alueella, asuu yhteensä noin 1 miljoona ihmistä. Tampereella asuu melkein 220 000 asukasta. Tampere on suurin kaupunki pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Turussa on yli 180 000 asukasta. Turku on Suomen vanhin kaupunki.
- ▶ Suomen naapurit ovat Ruotsi, Norja, Venäjä ja Viro.

ILMASTO

Suomessa on neljä vuodenaikaa: talvi, kevät, kesä ja syksy. Sää voi vaihdella paljon maan eri osissa. .

- ▶ Talvi kestää joulukuun puolivälistä helmikuun loppuun asti. Talvella päivä on lyhyt ja on pimeää. Lumi ja jää tekevät tiet liukkaiksi. Talvella kannattaa pitää hyvää huolta omasta terveydestä. Moni suomalainen syö ruoan lisäksi vitamiineja. Pimeys voi väsyttää. Liikunta auttaa väsymystä vastaan.
- ▶ Kevät on vaihteleva vuodenaika. Päivän valoisa aika pitenee nopeasti. Yöt voivat olla hyvin kylmiä ja aurinkoiset päivät melko lämpimiä. Puihin kasvaa lehdet ja kukat kukkivat.

▶ Kesä voi olla hyvin lämmin, mutta sää voi vaihdella. Kesällä on valoisa, myös yön aikana. Heinäkuu on Suomessa yleisin lomakuukausi.

▶ Syksyllä illat ovat pimeitä ja sää voi olla sateinen. Syksyllä on kaunista, koska puiden lehdet vaihtavat väriä. Ruska on hienoin Pohjois-Suomessa eli Lapissa. Lapissa voi nähdä syksyn ja talven aikana taivaalla revontulia (Aurora Borealis).

MILLAISIA SUOMALAISET OVAT?

Moni suomalainen on hiljainen ja rauhallinen. Suomalaisten mielestä on kohteliasta, että ihmisille annetaan oma rauha. Siksi suomalaiset voivat tuntua epäystävällisiltä. Suomalaiset ovat hyviä ystäviä, kun heihin tutustuu.

- ▶ Suomalaiset arvostavat ahkeruutta ja rehellisyyttä. Myös täsmällisyys on tärkeää. Suomessa tapaamiseen täytyy tulla siihen aikaan, joka on sovittu. Suomalaisten mielestä on epäkohteliasta tulla myöhässä.
- ▶ Suomalaiset pitävät yksityisyydestä. Kun haluat mennä jonkun luokse kylään, on kohteliasta soittaa ensin.
- ▶ Säännöt ovat tärkeitä suomalaisille. Suomalaiset noudattavat esimerkiksi liikennesääntöjä tunnollisesti. Autolla ei ajeta punaista valoa päin.

Kohteliaisuus

Suomessa on kohteliasta katsoa keskustelukumppania silmiin. On myös kohteliasta kuunnella hiljaa, kun toinen puhuu.

- ▶ On kohteliasta vastata vasta sitten, kun toinen on lopettanut puhumisen. Suomen kielessä ei ole fraaseja, jotka liittyvät kohteliaisuuteen. Esimerkiksi englannin 'please' -sanaa vastaavaa sanaa ei ole. Usein on kohteliasta pyytää jotain kysymyksen avulla. Jos haluat esimerkiksi maitoa, voit kysyä: Antaisitko maitoa?. Kysyminen on kohteliaampaa kuin sanoa: Anna maitoa.
- ▶ Suomessa on tavallista sinutella. Se tarkoittaa, että kun puhut jonkun kanssa, voit sanoa "sinä". Sinun ei tarvitse sanoa "Te". Suomessa voit sanoa "sinä" myös vieraalle ihmiselle. On kohteliasta sanoa "Te" vanhalle ihmiselle.

Tervehtiminen

Suomessa on tavallista tervehtiä kädestä, kun tapaa toisen ihmisen.

- ▶ Suomalaiset eivät yleensä halaa tai suutele, kun tapaavat toisen ihmisen. Nuoret tai läheiset ystävät voivat halata, kun tapaavat. Yleensä suomalaiset tervehtivät kätelemällä. Voit myös sanoa "Hei!".

LIIKENNE

Suomessa on oikeanpuoleinen liikenne. Suomen liikennekulttuuri on rauhallinen. Talvella on oltava erityisen varovainen liikenteessä, kun on pimeää ja liukasta.

- ▶ Auton äänimerkkiä ei soiteta helposti. Äänimerkkiä soitetaan vain silloin, kun on todellinen vaara.
- ▶ Pääkaupunkiseudulla ja muissa suurissa kaupungeissa on hyvä julkinen liikenne. Bussit, junat ja raitiovaunut kulkevat usein ja täsmällisesti. Suomessa taksit ovat melko kalliita. Yleensä kaupunkien keskustassa pysäköinti maksaa, eikä parkkipaikkaa ole helppo löytää. Siksi suomalaiset käyttävät mielellään julkista liikennettä. Julkinen liikenne säästää myös luontoa. Maa-seudulla eivät julkisen liikenteen palvelut ole yhtä kattavat.
- ▶ Suomalaiset ajavat paljon polkupyörällä. Suomessa on paljon pyöräteitä. Pyörätie on usein kävelytien vieressä. Sinun täytyy käyttää kypärää, kun ajat pyörällä. Pyörässä täytyy olla heijastin ja etuvalo, että pyörä näkyy pimeällä. Pyörässä täytyy olla soittokello. Soittokellon avulla voit varoittaa ihmisiä, että olet tulossa.
- ▶ Jalankulkijan on tärkeä käyttää heijastinta syksyllä ja talvella, kun on pimeää.

LUONTO

Suomalaiset arvostavat luontoa. Kaupungissa on paljon puistoja. Lähimmät metsät ovat heti kaupungin ulkopuolella.

- Suomalaiset arvostavat siistiä ympäristöä ja puhtautta. Roskaa ei ole kohteliasta heittää maahan. Roskat laitetaan roska-koriin tai otetaan mukaan. Vastuu luonnosta kuuluu kaikille. Suomessa on olemassa niin kutsuttu jokamiehenoikeus. Se tarkoittaa, että saat liikkua ja oleilla luonnossa melko vapaasti, kun kunnioitat eläimiä, kasveja ja muita ihmisiä. Saat veneillä, uida ja onkia vesistöissä, mutta ilman lupaa ei saa kalastaa eikä metsästää. Saat poimia marjoja ja sieniä metsästä. Kasveja tai eläimiä ei saa vahingoittaa. Pelloille ja pihoihin ei saa mennä ilman lupaa.

ELÄIMET

Suomalaisilla on paljon lemmikkieläimiä. Koirat ja kissat ovat suosituimpia.

- Laki koskee myös lemmikkieläimiä. Laki sanoo, että koira täytyy pitää kiinni ulkona. Koiran ulosteet täytyy kerätä maasta ja heittää roskakoriin. Suomen laki määrää, että eläimillä on myös oikeuksia. Eläimille ei saa tuottaa kipua ja niiden terveydestä täytyy huolehtia.

SUOMALAINEN KOTI

Suomalaiset asuvat mieluummin omistusasunnossa kuin vuokra-asunnossa.

- Keskimääräinen kodin koko on noin 80 m². Yleensä kodissa on keittiö, olohuone ja makuuhuone. Lapsilla on yleensä omat huoneet. Usein asuntoon kuuluu myös pieni piha tai parveke. Asunnossa voi olla oma sauna.

SUOMALAINEN RUOKA

Suomalainen ruoka ei ole voimakkaan makuista. Siinä ei ole paljon mausteita.

- Liha ja perunat on yleisin ruoka. Suomalaiset syövät paljon kalaa. Nykyään suomalaiset syövät paljon myös pastaa ja riisiä. Kasvis-syönti eli vegetarismi on yleistynyt viime vuosina.
- Suomalaiset syövät yleensä kotona, mutta myös ravintolaruokailu on yleistynyt.
- Suomalaiset tekevät jälkiruoan usein marjoista. Metsässä kasvaa paljon marjoja ja sieniä, joita ihmiset keräävät syksyllä. Jos keräät marjoja tai sieniä, muista tarkistaa, että ne eivät ole myrkyllisiä. Jotkut myrkylliset marjat ja sienet näyttävät samalta kuin ne, joita voi syödä.

SUOMEN HISTORIAA

Suomi on itsenäinen valtio. Suomi on ollut itsenäinen vuodesta 1917.

► Suomi kuului Ruotsiin keskiajalta 1800-luvulle asti. Ruotsin vallan jälkeen Suomi oli Venäjän autonominen osa vuoteen 1917 asti. Itsenäistymisen jälkeen Suomessa käytiin sisällissota vuonna 1918.

► Toisen maailmansodan aikana Suomi kävi Neuvostoliittoa vastaan kaksi sotaa. Nämä olivat talvisota vuosina 1939–1940 ja jatkosota vuosina 1941–1944. Sotien seurauksena Suomi menetti Neuvostoliitolle suuren osan Karjalasta ja muita alueita. Näillä alueilla asuneet 430 000 suomalaista jättivät kotiseutunsa pakolaisina. Heidät asutettiin jäljelle jääneeseen Suomeen. Suomea ei miehitetty toisessa maailmansodassa.

► Sodan jälkeen Suomi säilytti itsenäisyyden, vaikka menetti sodissa maa-alueita. Suomi joutui maksamaan Neuvostoliitolle sotakorvauksia. Suomalaiset tekivät paljon töitä ja korvaukset maksettiin nopeasti. Suomen teollisuus kehittyi kovan työn ansiosta. Talouden kasvu teki mahdolliseksi esimerkiksi terveydenhuollon kehittämisen.

POLITIIKKA JA HALLINTO

Suomi on demokraattinen valtio. Maata johtaa tasavallan presidentti. Suomessa valta kuuluu kansalle, jota edustaa eduskunta.

► Tasavallan presidentti ja eduskunta valitaan vaaleilla. Presidentti on vallassa kuusi (6) vuotta, eduskunta neljä (4) vuotta.

► Kansalaiset valitsevat vaaleilla 200 kansanedustajaa. Kansanedustajat säätävät lait ja päättävät valtion taloudesta. Presidentti käyttää hallitusvaltaa yhdessä valtioneuvoston kanssa. Valtioneuvosto koostuu pääministeristä ja muista ministereistä. Tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet. Suomessa on koko maan kattava valtion aluehallinto ja kuusi aluehallintovirastoa.

► Suomi on Euroopan unionin (EU) jäsenvaltio. Suomen edustajat EU:ssa valitaan vaaleilla.

► Suomessa on 320 kuntaa (vuonna 2013). Jokaisella kunnalla on itsehallinto. Se tarkoittaa, että kunta saa itse päättää raha-asioistaan. Kunnan velvollisuus on tarjota asukkaille peruspalvelut.

Peruspalveluja ovat esimerkiksi koulu, terveydenhoito ja sosiaaliviraston palvelut. Asukkaiden edustajat valitaan kunnan hallintoon vaaleilla.

HYVINVOINTIVALTIO

Suomi on hyvinvointivaltio. Se tarkoittaa, että valtio pitää huolta esimerkiksi köyhistä, sairaista ja vammaisista.

► Valtio maksaa vammaisille, työttömille ja vakavasti sairaille taloudellista tukea. Verotuloilla maksetaan monta yhteistä palvelua. Esimerkiksi lääkärissä käynti ja lasten päiväkodit maksavat Suomessa vähän. Valtio maksaa osan kuluista veroilla.

► Verotuloilla tuetaan myös julkista liikennettä. Siksi esimerkiksi bussilla ja raitiovaunulla matkustaminen on edullista. Kaikki työssäkäyvät maksavat veroa palkasta. Myös työttömyysturvasta täytyy maksaa veroa.

YHDENVERTAISUUS JA TASA-ARVO

Suomessa kaikki ovat yhdenvertaisia lain edessä. Sukupuoli, ikä, alkuperä, kieli, uskonto, mielipide, terveys tai seksuaalinen suuntautuneisuus ei saa vaikuttaa ihmisen asemaan. Myös lapsia tulee kohdella tasa-arvoisesti yksilöinä. Tasa-arvo tarkoittaa, että miehillä ja naisilla on samat oikeudet.

► Myös naiset toimivat politiikassa ja käyvät kodin ulkopuolella töissä. Suomessa on normaalia, että miehet tekevät kotitöitä. Miehet siivoavat, tekevät ruokaa ja hoitavat lapsia.

► Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo tarkoittavat myös sitä, että ketään ei saa syrjiä. Sinua ei saa syrjiä eli asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun sinuun liittyvän syyn perusteella.

ÄÄNESTYS JA ÄÄNIOIKEUS

Jokainen yli 18-vuotias Suomen kansalainen saa äänestää vaaleissa. Äänioikeus koskee naisia ja miehiä tasa-arvoisesti.

► Sinun täytyy asua Suomessa vakinaisesti, että voit äänestää. Jos et ole Suomen kansalainen, saat äänestää kunnallisvaaleissa ja kunnallisessa kansanäänestyksessä.

► Jos et ole Suomen kansalainen, et saa äänestää presidentinvaaleissa tai eduskuntavaaleissa. Kutsu äänestykseen tulee sinulle kotiin postin mukana.

SUOMEN KANSALAIUUUS

Jos haet Suomen kansalaisuutta, hakemus jätetään poliisille ja päätös hakemukseen tehdään Maahanmuuttovirastossa.

- ▶ Voit saada Suomen kansalaisuuden, jos olet asunut Suomessa tarpeeksi kauan. Kansalaisuuden saa vain tietyillä ehoilla.
- ▶ Suomen kansalaisen täytyy osata tyydyttävästi suomea tai ruotsia. Sinun täytyy myös pystyä selvittämään, kuinka saat Suomessa toimeentulon. Se tarkoittaa, että sinun täytyy kertoa, miten saat elämiseen tarvittavan rahan Suomessa. Hakemuksen yhteydessä selvitetään, että olet maksanut verot kaikista tuloista. Sinun täytyy myös selvittää henkilöllisytesi. Lisäksi selvitetään, oletko syyllistynyt rikoksiin.

- ▶ Voit hakea lapsellesi kansalaisuutta, kun haet sitä itsellesi. Jos haet lapsellesi kansalaisuutta, sinun täytyy olla lapsesi virallinen huoltaja. Lapsen täytyy asua Suomessa. Sinun täytyy jättää hakemus henkilökohtaisesti kotikuntasi poliisille. Jos haet lapsellesi kansalaisuutta, lapsen täytyy olla mukana.
- ▶ Sinun ei tarvitse luopua oman maasi kansalaisuudesta, kun saat Suomen kansalaisuuden. Kaksoiskansalaisuus on Suomessa sallittua. Ota selvää, hyväksyykö oma maasi kaksoiskansalaisuuden. Voit kysyä lisää Maahanmuuttovirastosta.

Kansalaisen oikeudet ja velvollisuudet

- ▶ Laki määrää, että Suomen kansalaisella on tietyt perusoikeudet. Lain mukaan jokainen on Suomessa yhdenvertainen lain edessä. Yhdenvertaisuus koskee myös maahan muuttaneita. Se tarkoittaa, että kaikilla on samat oikeudet.
- ▶ Suomessa kaikilla on oikeusturva. Se tarkoittaa, että jos esimerkiksi viranomaisen kohtelee sinua väärin, voit valittaa siitä. Suomessa kaikilla on oikeus omaan uskontoonsa. Kaikki saavat myös asua missä haluavat.
- ▶ Kaikilla on sananvapaus. Sananvapaus tarkoittaa, että saa sanoa mielipiteensä. Sananvapauteen kuuluu myös se, että lehtien kirjoituksia ei sensuroida. Suomessa on oikeus kokoontua ilman lupaa. Mielenosoitusta varten täytyy pyytää lupa poliisilta.
- ▶ Ihmisillä on lain mukaan myös velvollisuuksia. Esimerkiksi lapsilla on oppivelvollisuus. Se tarkoittaa, että heidän täytyy käydä koulua. Koulu täytyy aloittaa sen vuoden aikana, kun lapsi täyttää seitsemän (7) vuotta. Oppivelvollisuus päättyy sen vuoden aikana, kun nuori täyttää 17-vuotta.

- ▶ Jokaisella on velvollisuus maksaa veroa tuloista. Myös omaisuudesta täytyy maksaa veroa. Suomen kansalaisen velvollisuuksiin kuuluu myös asevelvollisuus. Se tarkoittaa, että jokaisen yli 18-vuotiaan miehen täytyy käydä armeija tai suorittaa siviilipalvelus. Suomessa naisilla ei ole asevelvollisuutta. Jos nainen haluaa, myös hän voi mennä armeijaan..

- ▶ Suomalaisella on EU-kansalaisen oikeudet ja velvollisuudet. EU-kansalaisella on oikeus liikkua vapaasti EU:n alueella. EU-kansalainen saa myös tehdä vapaasti töitä kaikissa EU-maissa.

USKONTO SUOMESSA

Suomessa on uskonnonvapaus.

Se tarkoittaa, että jokainen saa itse valita uskontonsa.

- ▶ Suomessa on perustuslaissa taattu uskonnon ja omantunnon vapaus. Siihen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kenenkään ei tarvitse osallistua uskonnon harjoittamiseen omantuntonsa vastaisesti.
- ▶ Suurin osa suomalaisista on kristittyjä. Suomen kristityt ovat suurimmaksi osaksi protestantteja. Suurin osa Suomen protestanteista kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon.
- ▶ Kaikki suomalaiset eivät kuulu uskonnolliseen yhdyskuntaan.
- ▶ Jos kuulut kirkkoon, sinun täytyy maksaa kirkolle veroa. Kirkollisvero on noin 1-2 prosenttia tuloista. Sinun täytyy maksaa kirkollisvero, jos kuulut evankelis-luterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon. Kirkollisverolla maksetaan kirkon toiminnan lisäksi esimerkiksi harrastustoimintaa ja terapiaa.
- ▶ Suomessa toimii evankelis-luterilaisen kirkon lisäksi ortodoksinen kirkko ja katolinen kirkko. Näiden lisäksi Suomessa on useita protestanttisia vapaakristillisiä ja karismaattisia kirkkokuntia ja seurakuntia. Suomessa on useita islamilaisia yhdyskuntia ja kaksi juutalaista seurakuntaa.
- ▶ Suomessa on myös buddhalaisia, hindulaisia, sikhiläisiä ja Bahá'í-uskon yhdyskuntia. Näiden lisäksi on monenlaisia niin sanottuihin uususkontoihin (New Age) kuuluvia yhteisöjä. Nämä uskonnolliset liikkeet toimivat Suomessa usein tavallisina yhdistyksinä.

Asiakasmaksu

Kunnan asukkaan maksu kunnan palveluista, esimerkiksi terveyspalveluista. Maksu on pienempi kuin yksityisen sektorin palveluista.

Asumistuki

Jos sinulla on oikeus Suomen sosiaaliturvaan ja tulosi eivät riitä vuokran maksamiseen ja elämiseen, voit hakea asumistukea Kelasta. Asumistuen saamiseen liittyy ehtoja.

Esteettömyystodistus

Esteettömyystodistus todistaa, että avioliitolle ei ole esteitä.

Henkilöllisyystodistus

Henkilöllisyystodistus on virallinen, kuvallinen todistus, joka todistaa, kuka sinä olet. Henkilöllisyystodistus haetaan poliisilta.

Henkilötunnus

Henkilötunnus todistaa, että sinä olet sinä. Kenelläkään muulla ei ole samaa henkilötunnusta kuin sinulla. Tarvitset henkilötunnusta, kun hoidat asioita esimerkiksi viranomaisten kanssa. Henkilötunnus haetaan maistraatista.

Isyysraha

Suomen sosiaaliturvaan kuuluva isä saa isyysrahaa, kun hoitaa vauvaa kotona.

Kela

Kansaneläkelaitos eli Kela. Kela maksaa esimerkiksi lapsia, vammaisia ja vanhuksia koskevia tukia. Kela vastaa Suomessa asuvien henkilöiden sosiaaliturvasta. Kelan etuuksia ovat esimerkiksi sairausvakuutus (Kela-kortti), työttömyysturva, kansaneläke ja perheiden tuet.

Kela-kortti

Kela-kortti on Suomen sairausvakuutuskortti. Kortilla saat sairausvakuutuskorvauksen heti yksityisellä lääkäriasemalla ja apteekissa. Tällöin maksat itse pienemmän summan.

Kouluterveydenhuolto

Koululaisille tarkoitettu terveydenhuolto, johon kuuluu muun muassa lääkärin ja terveydenhoitajan palveluita.

Lapsilisä

Lapsen taloudellisiin kuluihin tarkoitettu tuki.

Lähestymiskielto

Käräjäoikeuden tai poliisin määräämä kielto lähestyä rikoksen uhrina. Voit hakea poliisilta lähestymiskieltoa henkilölle, joka uhkaa henkeäsi.

Maistraatti

Maistraatti vastaa väestötietojärjestelmästä, jossa on perustiedot kaikista Suomessa asuvista ihmisistä. Maistraatti hoitaa myös kauden ja yrityksen rekisteröintiä.

Oleskelulupa

Sinulla täytyy olla oleskelulupa, että saat asua Suomessa. Ensimmäistä oleskelulupaa haetaan omassa maassa tai joissakin tapauksissa Suomen poliisilta. Poikkeuksena ovat muiden Pohjoismaiden kansalaiset sekä EU- ja ETA-jäsenmaiden kansalaiset. Pohjoismaiden kansalaisten täytyy rekisteröidä oleskelunsa maistraatissa. EU- ja ETA-jäsenmaiden kansalaisten täytyy rekisteröidä oleskelunsa poliisilaitoksella.

Omistusasunto

Oma asunto, jonka olet itse maksanut.

Perhepäivähoito

Lapsen päivähoito, joka on hoitajan kotona.

Perhesuhdetiedot

Tieto siitä, asutko yksin vai jonkun kanssa ja onko sinulla lapsia.

Perheväkivalta

Perheessä esiintyvä väkivalta.

Päivystys

Kaikki kiireellistä hoitoa tarvitsevat saavat Suomessa välittömästi apua terveyskeskuksen ja sairaalan päivystysvastaanotolla.

Siviilivihkiminen

Julkisen notaarin suorittama avioliittoon vihkiminen.

Sosiaalietuus

Yhteiskunnan maksama taloudellinen tuki, jos omat tulosi eivät riitä. Esimerkiksi vanhempainraha ja toimeentulotuki ovat sosiaalietuuksia.

Sosiaalitoimisto

Sosiaalitoimisto auttaa sosiaalisissa kysymyksissä, esimerkiksi lasten kasvatuksessa ja perheasioiden neuvonnassa. Sosiaalitoimisto tukee taloudellisessa tai muussa kriisissä olevia ihmisiä. Sosiaalitoimistosta voit hakea toimeentulotukea, jos muut tuet, tulosi ja omaisuutesi eivät riitä elämiseen.

Sosiaaliturva

Yhteiskunnan tarjoamat taloudelliset etuudet ja tuki erilaisissa elämäntilanteissa.

Suomessa vakinaisesti asuva

Henkilö, joka asuu Suomessa. Sinulla on Suomessa koti ja asut Suomessa pysyvästi.

TE-toimisto

Työ- ja elinkeinotoimisto, joka auttaa sinua, kun haet työtä.

Terveysasema

Terveyskeskuksen palveluja on jaettu terveysasemille. Terveysasemat tarjoavat perusterveydenhuollon palveluja alueellaan.

Terveydenhuolto

Terveyden ja sairauden hoitamiseen rakennettu järjestelmä, joka kattaa mm. lääkäri- ja sairaalapalvelut.

Terveystarkastus

Lääkärin tai terveydenhoitajan suorittama terveyden tarkastus.

Toimeentulo

Raha, jonka tarvitset välttämättömiin kuluihin kuten ruokaan, vaatteisiin ja asumiseen.

Toimeentulotuki

Toimeentulotuki on raha, jota voit hakea, jos tulosi ja omaisuutesi eivät riitä välttämättömiin kuluihisi. Toimeentulotuki haetaan kunnan sosiaalitoimistosta.

Työttömyysturva, työttömyysetuus

Työttömyysetuuksia ovat työttömyyspäiväraha ja työmarkkinatuki. Niitä voidaan maksaa TE-toimistossa työnhakijana olevalle työttö-

mälle. Työttömyysetuutta täytyy hakea itse Kansaneläkelaitokselta (Kela) tai työttömyyskassasta.

Työtön työnhakija

Sinulla ei ole työtä ja haet työtä. Olet ilmoittautunut TE-toimistoon työnhakijaksi.

Työvoimapoliittinen koulutus, työvoimakoulutus

TE-toimistot voivat tarjota työvoimakoulutuksena esimerkiksi suomen kielen kurssin, jos olet työtön maahanmuuttaja. Työvoimakoulutuksen tarkoitus on antaa koulutusta, joka auttaa sinua saamaan työtä.

Verotoimisto

Verotoimisto auttaa sinua verojen maksamiseen liittyvissä asioissa. Verotoimistosta saat verokortin ja veroneuvontaa.

Vuokra-asunto

Jonkun toisen oma asunto, jonka vuokraat omaan käyttöösi.

Vuokravakuus

Vuokravakuus on takuumaksu, jonka maksat vuokranantajalle eli asunnon omistajalle. Maksu takaa, että asunto pysyy hyvässä kunnossa. Maksu takaa myös, että maksat vuokran.

Äitiysraha

Suomen sosiaaliturvaan kuuluva äiti saa äitiysrahaa, kun hoitaa vauvaa kotona.

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2007–2013

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY

Esitteen on tuottanut sisäasiainministeriö 2011 ja sitä on päivitetty työ- ja elinkeinoministeriössä 2013. Esite on tehty Euroopan sosiaalirahaston tuella. Selkokielen toteutus: Sonja Dahlgrén. Sisältö: Sonja Dahlgrén ja ALPO-projektin asiantuntijaryhmä. Löydät esitteen eri kielillä osoitteesta www.lifeinfinland.fi

